

Talousrikollisuuden tilannekuva I/2009
Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus
Tilastokatsaus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti
Hanke VM0151:00/07/02/2000

1. ESIPUHE	3
2. POLIISIN TUTKINTATILASTOT	4
<i>Tutkintatilastot</i>	4
<i>Poliisilla tutkittavana olevien talousrikosasioiden tarkastelua 22.1.2009</i>	11
<i>Liiketoimintakiellon valvonta</i>	15
3. VEROHALLINNON RIKOSASIAI 2008	17
<i>Verotarkastus</i>	17
<i>Verohallinnon rikosilmoitukset</i>	19
<i>Rikosilmoitusten seuraamukset</i>	22
4. RAKENNUSALAN HARMAA TALOUS JA TALOUSRIKOLLISUUS – MAHDOLLISUUKSIA TOIMIALAN ONGELMIEN PIENENTÄMISEKSI	25
5. TALOUSRIKOLLISUUTTA KOSKEVIA JULKAISUJA JA ARTIKKELEITA	30
<i>Yhteystietoja</i>	34

1. Esipuhe

Vuoden 2009 ensimmäinen talousrikollisuuden ja harmaan talouden tilannekuvaraportti sisältää perinteisen katsauksen edellisen vuoden tilastoihin. Tilastot sisältävät uuttakin; mm. järjestäytyneeksi rikollisuudeksi luokitellut jutut ja talousrikollisuuden osuus niissä on esitetty ensimmäistä kertaa. Asia nouseekin näkyvällä tavalla esille. Viimeisen kahden vuoden aikana järjestäytyneiden rikollisryhmien epäillyistä rikosjutuista jo neljännes käsittää talousrikoksia ja juttujen kappalemäärä on noussut huolestuttavaa vauhtia lähelle 100 juttua vuodessa. Järjestäytyneiden rikollisryhmien toiminnassa on selkeää ja tilastollisesti todettavaa siirtymää talousrikollisuuden puolelle. Asia edellyttää viranomaisilta asian tarkempaa seuranta ja uhkarviointia.

Verorikosten tilastointiin on myös saatu uutta ulottuvuutta rikoksesta epäiltyjen henkilöiden yritystoiminnan toimialaluokitusten muodossa. Kaikista poliisin tutkimista talousrikoksista n. 50 - 60 % muodostuu verorikoksista tai niiden liitännäisrikoksista. Viimeisen kolmen vuoden aikana on verohallinto tehnyt n. 1.600 rikosilmoitusta, joista 50 % liittyy rakentamispalveluihin tai muihin työvoimavaltaisiin palveluihin. Suurin työtaakka talousrikostutkinnassa näyttääkin tilastojen valossa aiheutuvan rakennusalan kuittikaupasta sekä rakentamispalveluiden tai muiden työvoimavaltaiten palvelualojen pimeän palkanmaksun tutkimisesta.

Kuten aikaisempinakin vuosina, vuoden 2009 aikana tilannekuvaraporteissa tullaan käsittelemään totuttujen rikostilastojen lisäksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden ajankohtaisia ilmiöitä, lainsäädäntöön liittyviä muutostarpeita, viranomaisten valvontahankkeiden etenemistä ja keskeisiä tuloksia, merkittävimpiä oikeustapauksia sekä harmaan talouden ja talousrikollisuuden tutkimukseen liittyviä asioita. Jokaisessa tilannekuvanumerossa näemme myös totuttuun tapaan työmme aihepiiriin liittyvät uudet julkaisut viitetietoina ja sisältökoosteina. On myös mahdollista, että näemme tämän vuoden aikana jonkin viranomaisen toimintaan keskittyvän teemanumeron, kunhan ainekset erilliseen tilannekuvanumeroon ovat kasassa.

Ajankohtaisten ilmiöiden vaikutuksista harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan on jo vuoden 2008 loppupuolella käynnistynyt selvityksiä. Loppuvuoden 2008 maailmanlaajuinen pankkikriisi ja sen seurauksena alkanut laskusuhdanne vaikuttaa harmaan talouden ja talousrikollisuuden esiintymismuotoihin ja määrään ja sen arvioidaan lisäävän harmaata taloutta ja talousrikollisuutta. Mutta miten laskusuhdanne vaikuttaa harmaaseen talouteen, mitkä ovat talousrikollisuuden esiintymismuodot sekä niiden vahinkojen määrä ja edelleen niiden vaikutus viranomaisten toimintaan, askarruttaa tällä hetkellä monia valvontaresursseista päättäviä. Laskeva taloussuhdanne on esimerkki siitä, että tarvitsemme tietoa ja selvitystä asioiden tämänhetkisestä tilasta sekä arviota asioiden kehittymisestä lähitulevaisuudessa.

Rakennusalan harmaan talouden ja talousrikollisuuden yleisyyden johdosta on Virkeprojektissa laadittu erillinen selvitys, joka sisältää poikkihallinnollisia tietoja rakennusalan harmaan talouden ja talousrikollisuuden tämänhetkisestä tilanteesta ja kehityksestä. Tämä selvitys on esitetty luvussa 4. Hieman aikaisemmin helmikuussa 2009 on kyseinen selvitys saatettu tiedoksi keskeisille harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaviranomaisille, Valtiovarainministerille, Sisäministerille ja Oikeusministerille.

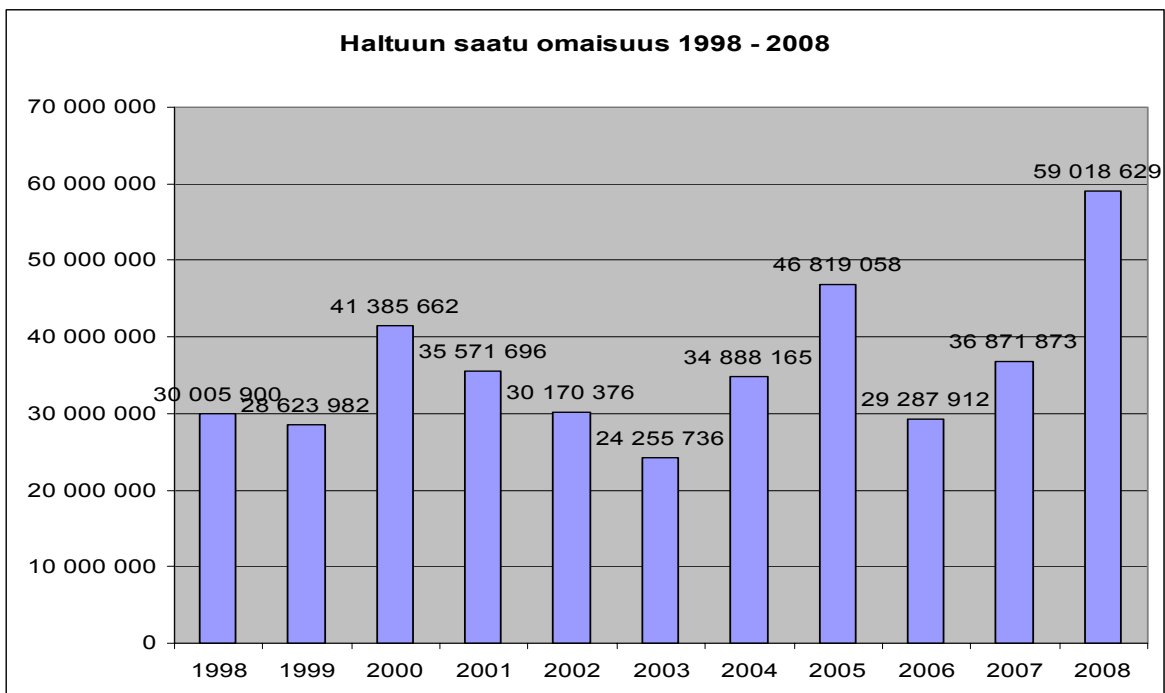
Janne Martinen
Projektipäällikkö
Virke

2. Poliisin tutkintatilastot

Erja Virta, erikoissuunnittelija, Virke

Tutkintatilastot

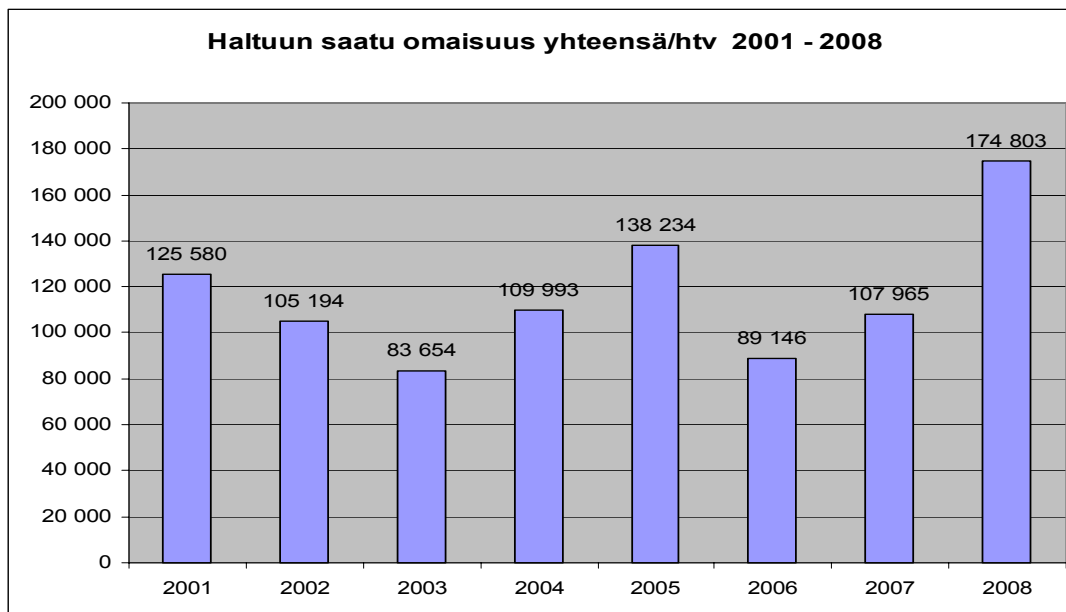
Talousrikostorjunnan tehokkuutta on seurattu ja tilastoitu systemaattisesti runsas kymmenen vuotta. Vuonna 1996 talousrikollisuudelle annettiin poliisitoiminnassa käytettävä määritelmä ja vuodelta 1997 tehtiin ensimmäiset talousrikosmääritelmän mukaiset tilastot. Torjuntatyössä aikaansaatuihin tuloksiin ja niiden mittaamiseen on tämän jälkeen kiinnitetty jatkuvaa huomiota. Yksi talousrikostorjunnan tehokkuuden ja kannattavuuden mittareita on haltuun saatu rikoshyöty. Vuosien 1997 – 2007 poliisin haltuun saama rikoshyöty on ollut keskimäärin 33 miljoonaa euroa. Vuoden 2008 tulos, runsas 59 miljoonaa euroa¹, on selkeästi paras tulos mitä tilastointiaikana on haltuunsaatu. Summa on 44 prosenttia edellisen kymmenen vuoden keskiarvoa suurempi. Tulokseen on vaikuttanut muun muassa laaja pyramidipetos, josta on onnistuttu saamaan haltuun merkittävästi omaisuutta. Rikoshyödyn määrään vaikuttavat yksittäisten juttujen ohella muun muassa se, onko tutkinnan painopiste vanhojen juttukertymien perkaamisessa vai pystytäänkö aktiivisesti etsimään ja tutkimaan uusia juttuja.

Takaisinsaattua rikoshyötyä voidaan suhteuttaa sen hankkimiseen käytettyyn panokseen. Yksi tapa mitata talousrikostorjunnan tehokkuutta on verrata takaisinsaadun omaisuuden määrää talousrikollisuuden torjuntaan käytetyn työn määrään. Tämä on yksi niistä mittareista, jota

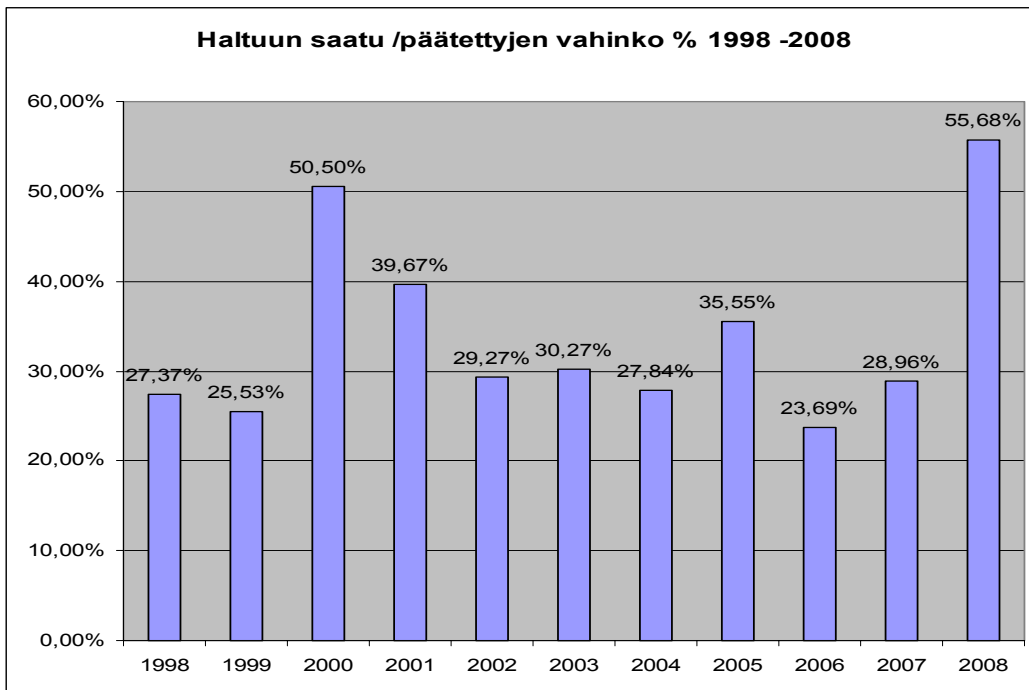
¹ helmikuussa 2009 tilastoitu luku oli 59 101 467 euroa, eli luvut tarkentuvat jonkin verran vielä vuoden kuluessa

seurataan myös sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Tulosten perusteella talousrikostorjuntaan panostamisen voidaan katsoa olevan kannattavaa.

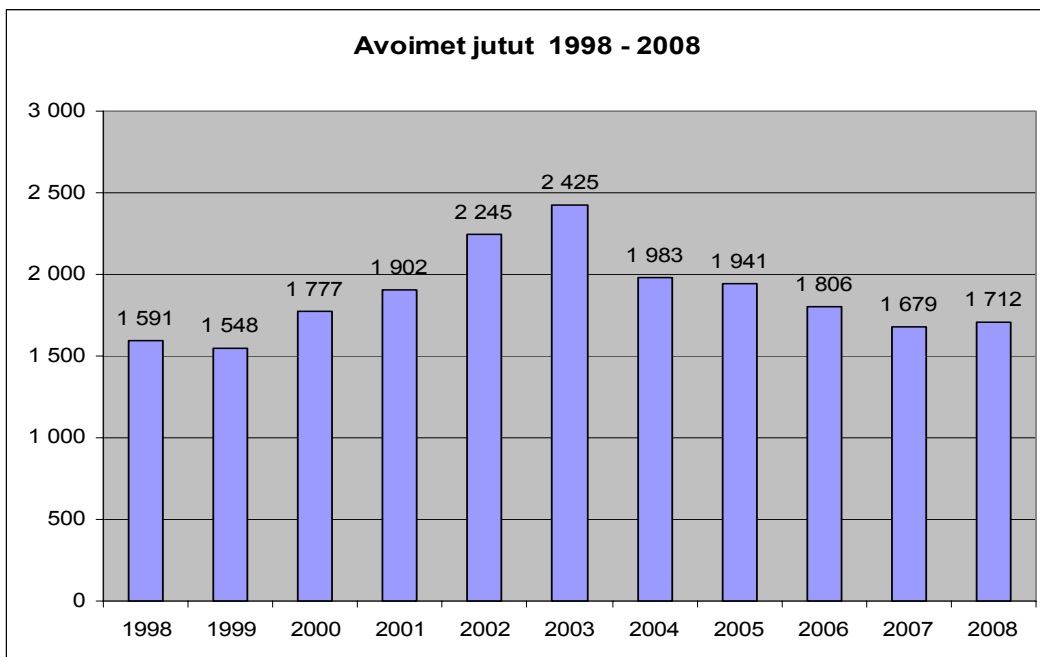

Poliisin takaisinsaamaa rikoshyötyä on hyvä suhteuttaa myös talousrikollisuuden aiheuttamiin vahinkoihin. Kokonaisvahingot nousevat vuosittain useisiin miljardeihin euroihin huolimatta siitä, että poliisin tietoon arvioidaan tulevan vain noin 10 prosenttia talousrikollisuudesta, ja jos harmaa talous otetaan mukaan laskelmiin, noin viisi prosenttia. Talousrikollisuuden vahingot eivät myöskään rajoitu näihin arvioituihin taloudellisiin vahinkoihin, vaan mukaan on laskettava myös välilliset vahingot. Epäsuoria seurauksia ovat esimerkiksi verotason ja hintojen nousu, kilpailun vääristyminen, markkinoiden epävakauden aiheuttama taloudellinen turvattomuus ja työpaikkojen epävarmuus, jopa työttömyys. Niin ikään luottamus markkinoihin saattaa heikentyä. Talousrikoksista aiheutuu myös fyysisiä vahinkoja, joista konkreettisina esimerkkeinä voidaan mainita tuoteturvallisuuden, ympäristön suojelun ja työturvallisuuden laiminlyönneistä aiheutuvat vahingot sekä sosiaalisia vahinkoja, kuten epäluottamusta oikeuslaitokseen, poliisiin ja koko yhteiskuntajärjestelmään.

Poliisin tilastojärjestelmän mukaiset poliisilla tutkinnassa olevien talousrikosten vahingot vuonna 2008 olivat *päätettyjen* juttujen osalta 105.995.822 euroa (tullin päätetyt 2.760.811 euroa) ja *avoimien* juttujen osalta 258.601.779 euroa (tulli 1.929.428). Vuonna 2008 *tutkintaan tulleiden* juttujen vahingoiksi on arvioitu 128.458.835 euroa (tulli 1.347.064). Haltuun saatu omaisuus yhteensä/ päätettyjen juttujen vahinko arvoina vuodelta 2008 antaa tulokseksi 55,68 prosenttia. Suhdeluku on miltei 27 prosenttiyksikköä korkeampi kuin edellisellä vuonna.

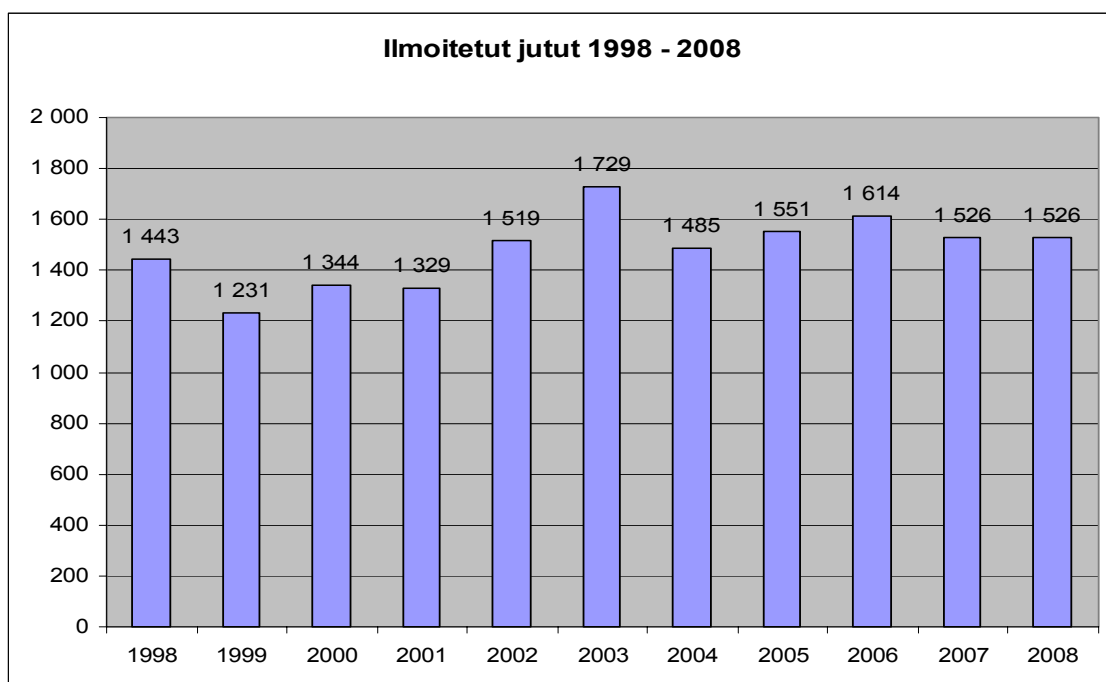
Talousrikostutkinnan kokonaistilannetta tarkasteltaessa yhtenä tavoitteena pidetään avoimien juttujen suhteellisen alhaista lukumäärää. Vuoden 2003 tilanteesta (2.425 avointa juttua) avoimet talousrikosjutut ovat jatkuvasti vähentyneet siten, että vuoden 2007 lopussa avoimien juttujen määrä oli enää 1.651. Vuonna 2008 avoimien juttujen lukumäärä on jonkin verran kohonnut edellisestä vuodesta.

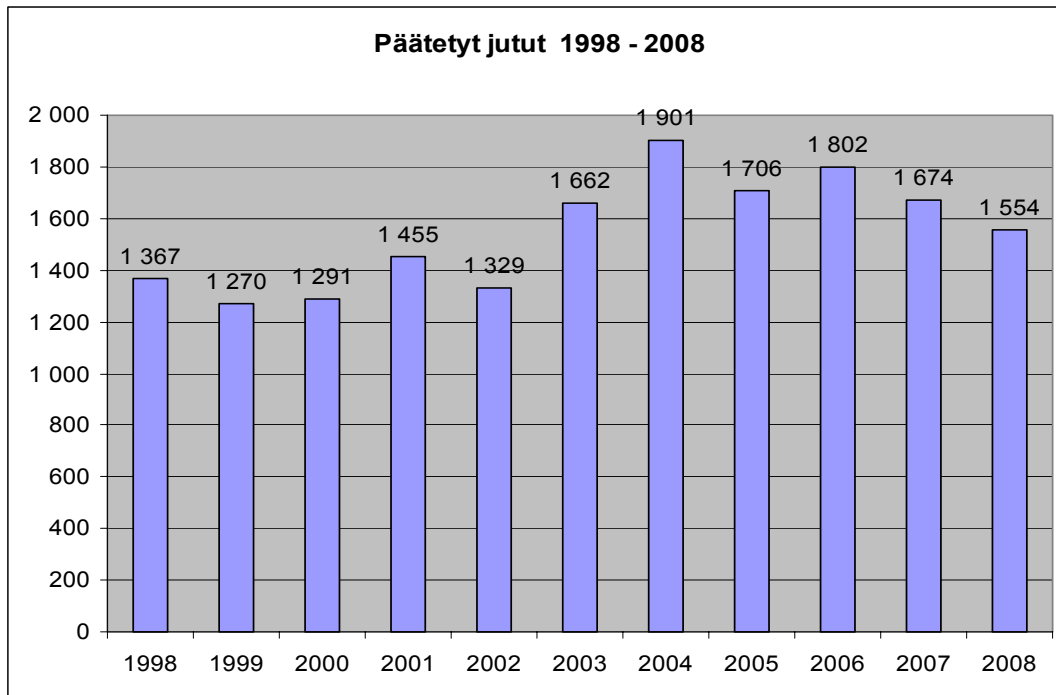
Yksi talousrikostutkinnan tehokkuuden mittaamisessa käytetyistä tunnusluvuista on poliisille tulevien ilmoitusten ja poliisin päättämien juttujen välinen suhde. Tähän suhdeluun vaikuttaa tutkinnan läpivirtauksen ohella muun muassa se, miten sidosviranomaiset ovat

panostaneet talousrikostorjuntaan. Kun ilmoitetut rikokset ovat muuttuneet keskimäärin törkeämmiksi kuin aiemmin, vaikuttaa tämä myös poliisin tutkimien juttujen vakavuusastetta kohottavasti.

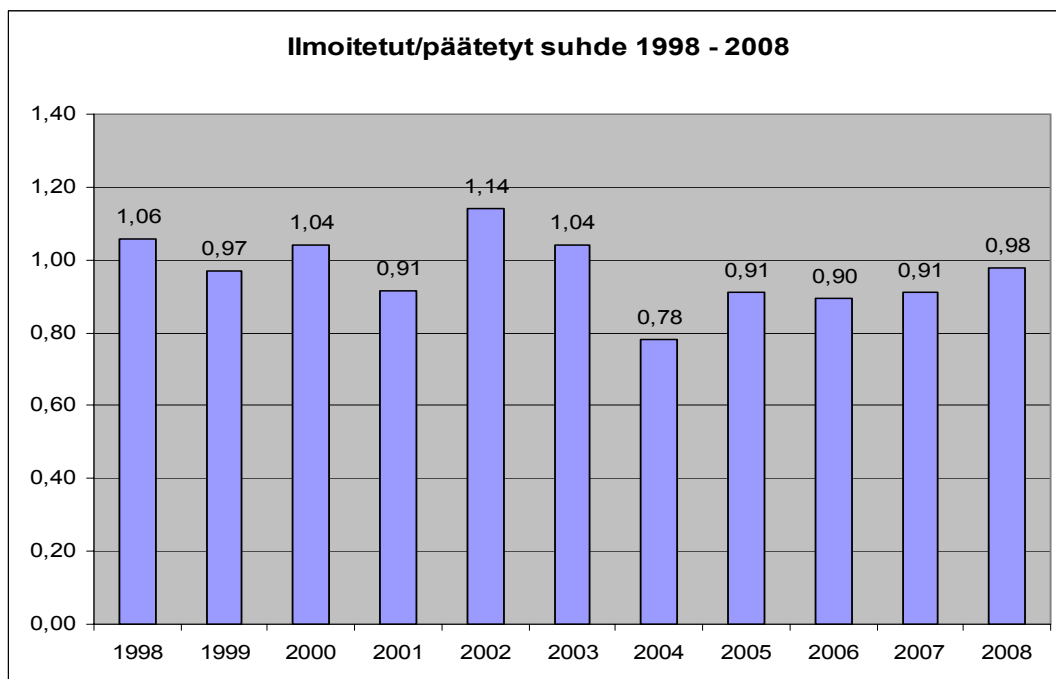
Vuonna 2006 tuli uusia juttuja tutkintaan jonkin verran enemmän kuin edellisinä vuosina, mutta samalla juttuihin liittyvien rikosten lukumäärä laski hieman. Tämä johtuu osittain siitä, että joissakin rikosnimikkeissä usea lievempi tekemuoto on saatettu korvata yhdellä törkeällä tekemuodolla. Vuonna 2007 ilmoitusten lukumäärä laski taas jonkin verran, 1.526 ilmoitukseen. Myös vuonna 2008 poliisi vastaanotti 1.526 ilmoitusta talousrikoksista. Verrattuna kymmenen vuoden keskiarvoon vuosilta 1998 – 2007 (1.477 ilmoitusta), luku on vain hieman suurempi. Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärät vuosilta 1997 - 2008 on esitetty liitteessä 1.

Vuoden 2008 lopussa poliisin tietojärjestelmässä oli päätettyjä talousrikosjuttuja 1.554 kappaletta. Päätettyjen juttujen kymmenen vuoden keskiarvo vuosilta 1998 – 2007 on 1.546 juttua per vuosi.

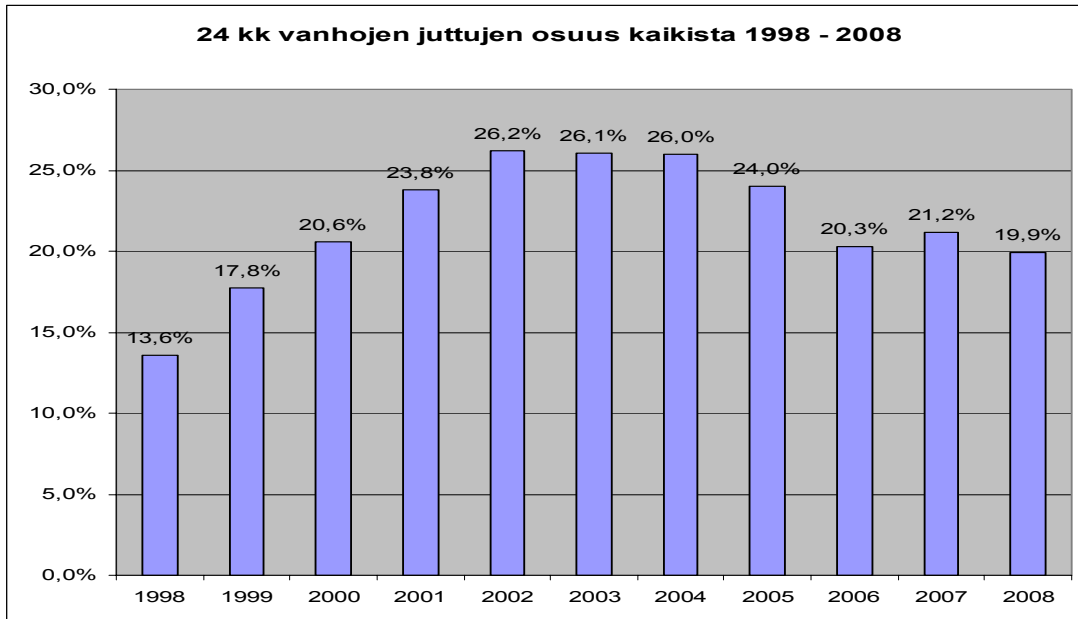

Vuodesta 2004 alkaen poliisi on saanut päätettyä enemmän juttuja kuin se on kirjannut uusia ilmoituksia ja vuoden 2006 ja 2007 aikana suuntaus on jatkunut. Vuoden 2008 aikana poliisi on kirjannut 1.526 uutta talousrikosjuttua ja päättänyt 1.554 juttua. Suhdeluku jää vielä alle yhden, mutta on selvästi korkeampi kuin aiempina vuosina.

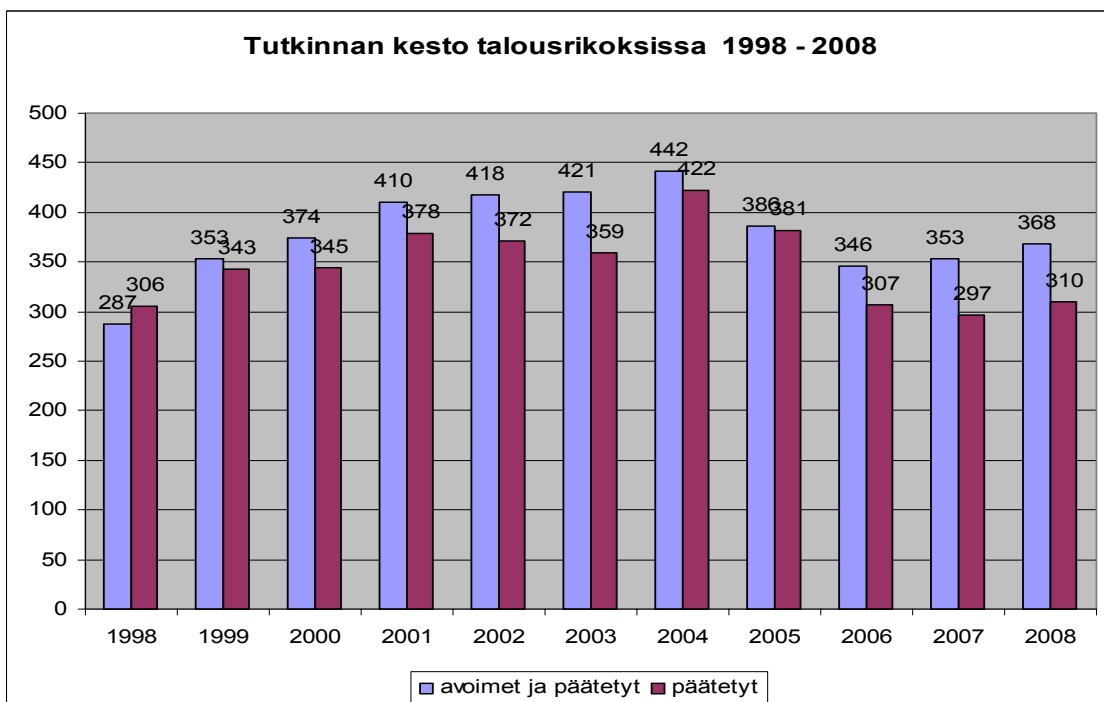

Koko avoimena olevan juttuvarannon pienenemisen ohella on huomattava, että vanhojen juttujen (rikosilmoitus on tehty yli kaksi vuotta sitten) osuus koko juttukannasta on laskenut

koko 2000-luvun. Vuoden 2008 lopussa vanhojen juttujen suhteellinen osuus oli koko 2000 -luvun pienin.

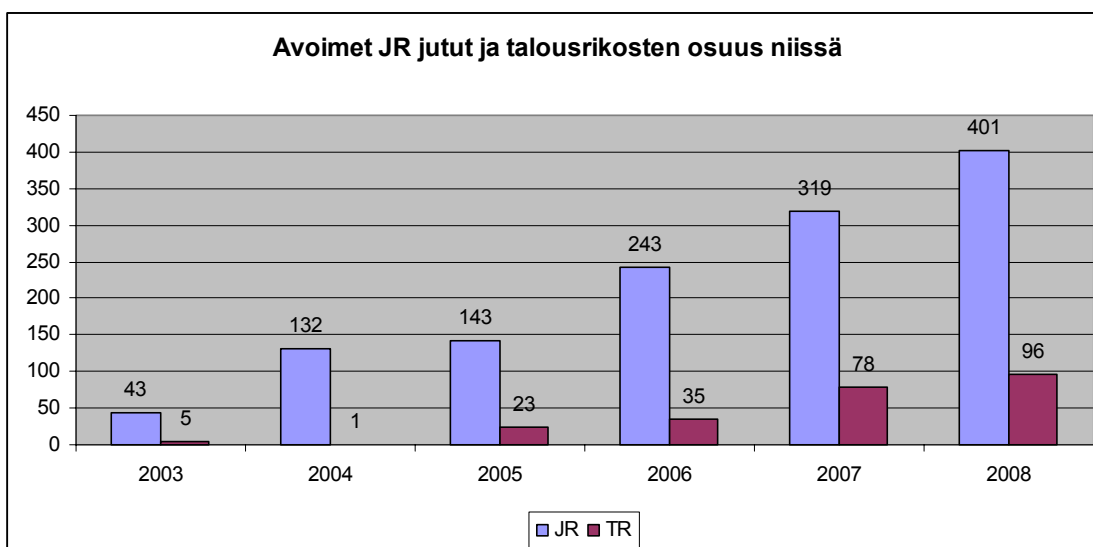
Viimeisen kymmenen vuoden aikana talousrikosten tutkinta-aika on mediaanilukujen valossa vaihdellut 252 vuorokauden (vuonna 1999) ja 182,5 vuorokauden välillä. Alinpaan tulokseen päästiin vuonna 2007. Tammikuun 2009 tietojen perusteella vuoden 2008 päätyneiden juttujen tutkinta-ajan mediaani oli miltei saman pituinen, eli 183 vuorokautta. Vuoden 2004 jälkeen tutkinta-aikoja on pystytty lyhentämään tuntuvasti. Päätyneissä jutuissa vuoden 2008 tilastoidut tutkinta-ajat ovat keskimäärin 112 vuorokautta lyhyempiä kuin vuonna 2004. Kyseessä on runsaan neljänneksen lasku. Avointen ja päätettyjen juttujen kohdalla keskimääräistä laskua on vajaa 17 prosenttia.

Poliisin tietojärjestelmässä on kuvattu vuodesta 2003 eteenpäin tietoja myös järjestäytyneeseen rikollisuuteen luettavista jutuista.

Tilannekuvaraportissa III/2007 tuotiin esiin, että talousrikostorjunta kytketään kansainvälisestäikin yhä useammin ja tiiviimmin vakavan järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan yhteyteen. Yhtenä syynä on se, että järjestäytynyt rikollisuus käyttää yhä kasvavassa määrin hyväkseen laillisen liiketoiminnan rakenteita ja kulissee. Toimenpiteitä on kohdistettu eritoten kolmeen osa-alueeseen, joiden kehitys koetaan yhteiskuntaa uhkaaviksi. Näitä ovat vakava monialarikollisuus, jossa on piirteitä järjestäytyneen rikollisuuden ja vakavan talousrikollisuuden yhteistoiminnasta, laajeneva harmaa talous ja finanssimarkkinoiden kansainvälistyminen. Kasvava osuus talousrikollisuudesta ja harmaasta taloudesta esimerkiksi rakennusalalla näyttää siirtyvän ammattimaisen tai järjestäytyneen rikollisuuden käsiin. Erityisesti tämä näkyy laajamittaisena aliurakointitoimintana, johon liittyy tulojen salausta, pimeän ulkomaisen työvoiman käyttöä ja pimeiden palkkojen maksua, kuittikauppaa ja tilauspetoksia. Talousrikosten avulla hankitaan nopeasti rikoshyötyä ja teoista seuraavat rangaistukset ovat lieviä verrattuna huumausainerikoksista seuraaviin rangaistuksiin.

Poliisin tietojärjestelmässä kuvataan avoimien järjestäytyneeseen rikollisuuteen luettavien juttujen määriä vuositasolla, sekä sitä, mihin muuhun rikollisuuden lajiin jutuissa on kytkentöjä. Järjestäytyneen rikollisuuden jutut, joissa on kytkentöjä talousrikoksiin, ovat viime vuosina lisääntyneet. Vuosina 2007 ja 2008 talousrikoskytkentöjä oli noin neljänneksessä järjestäytyneen rikollisuuden jutuista.

Poliisilla tutkittavana olevien talousrikosasioiden tarkastelua 22.1.2009

Matti Kammonen, rikosylikonstaapeli, KRP, Virke

1. Selvityksen tarkoitus

Tässä selvityksessä pyritään kartoittamaan poliisin tutkimien ja tutkittavana olevien talousrikosjuttujen määrää aikavälillä 1.1.2006 - 31.12.2008. Selvityksen tarkoituksena on erityisesti kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

- 1) Tutkittujen ja tutkinnassa olevien tai sitä odottavien juttujen kokonaismäärä;
- 2) Sellaisten juttujen lukumäärä, jossa verottaja on osallisena;
- 3) Rakennusalaan koskevien juttujen lukumäärä;
- 4) Kaikkien talousrikosasioiden tutkintatilannetta kokonaisuutena;
- 5) Selvittää tilastollisesti etenkin rakennusalaan koskevissa rikosilmoituksissa sitä, kuinka paljon ilmoitusten kokonaismäärässä on ns. ”tutkittaessa” kirjattuja ilmoituksia.

Lopullisena tarkoituksena on kartoittaa edes suuntaa antavasti talousrikostutkinnan kokonaistilaa vuoden 2009 alkupuolella ja antaa näin pohjatietoa tulevaisuutta varten tehtäville ratkaisuille ja linjauksille viranomaistoiminnassa.

2. Aineiston kerääminen

Aineiston keräämisessä on käytetty pohjana poliisiasian tietojärjestelmän eli Patjan selainohjelmasta Rikitripistä saatavaa tietoa. Vaikka aivan kaikki ilmoitukset eivät Rikitripin kautta tulostu, ovat puutteet kuitenkin juttujen kokonaismäärään nähden niin pieniä, että aineistosta saatavaa tietoa voidaan pitää varsin kattavana ja tuloksia ainakin vahvasti suuntaa antavina. Tuloksia tulkittaessa on lisäksi huomioitava lisäksi se, että järjestelmään kirjattu rikosilmoitus on eri asia kuin ns. juttu eli tutkittava asiakokonaisuus. Lukumäärätiedot ovat nimenomaan kirjattujen rikosilmoitusten määriä.

Talousrikoksissa yleensä ja etenkin verottajaan kohdistuvissa talousrikoksissa on varsin yleistä, että alkuperäistä rikosilmoitusta tutkittaessa ilmenee uusia rikoksia, joista on tarkoituksenmukaista kirjata oma erillinen rikosilmoituksensa. Tällä tavalla usein laajoiksi paisuvat asiakokonaisuudet voidaan jakaa pienempiin osakokonaisuuksiin helpottamaan syyttäjien työtä ja oikeusprosessia kokonaisuutena. Talousrikostutkinnan määritelmän mukaan jutun pitäisi aina liittyä liike- ja yritystoimintaan, joten varsin usein etenkin veropetos yhtiöverotuksessa ja veropetos henkilökohtaisessa verotuksessa erotellaan omiksi esitutkintapöytäkirjoikseen.

Selvityksen jokaisessa kohdassa on pyritty mahdollisimman tarkoin poimimaan erilleen tietoa sellaisista ilmoituksista, joiden ilmoitustapa on kirjattu ns. ”tutkittaessa” muotoon. Tämä tarkoittaa sellaisia ilmoituksia, jotka ovat tulleet poliisin tietoon tutkittaessa jotakin muuta rikosilmoitusta. Rikostutkinnan luonteesta johtuen se on ainoa käytettävissä oleva tapa pyrittäessä saamaan käsitystä siitä, mitkä rikosilmoitukset kuuluvat samaan tutkittavaan asiakokonaisuuteen. Nämä ns. tutkittaessa ilmoitukset kirjataan pääsääntöisesti asiakokonaisuuden tutkinnan loppupuolella ja siinä vaiheessa, kun tutkinnan tuloksia järjestellään järkeviksi esitutkintapöytäkirjoiksi. Tällä tavoin tutkittaessa ilmoitusten lukumäärästä voidaan vetää edes jonkinlaisia johtopäätöksiä siitä, mihin suuntaan tutkintatilanne on kehittymässä. Tutkittaessa - ilmoitusten lukumäärä kuvaa edes jollain tavalla sellaisten juttukokonaisuuksien määrää, joiden tutkinta on saatu päätökseen tai se on loppuvaiheessa.

3. Hakumenetelmät ja talousrikosjuttujen kokonaistilanne

Aineiston kyselyt tehtiin 22.1.2009 klo 12.00 em. Rikitrip -selaimen avulla poliisiasiain tietojärjestelmästä. Koska tarkoitus oli selvittää nimenomaan poliisin tutkintatilannetta, ei mukaan otettu rajavartiolaitoksen tai tullin kirjaamia ilmoituksia. Haun tuloksena perustaksi tuli tuoloin yhteensä 4 388 198 rikosilmoitusta, joista talousrikosjuttuiksi oli luokiteltu yhteensä 12 730 ilmoitusta.

Hakujärjestys ja tulokset ilmenevät seuraavasta kaaviosta:

Vaihe 1	Kaikki ilmoitukset Rikitripissä 22.1.2009 - 4 388 198 kpl
Vaihe 2	Talousrikoksiksi luokitellut ilmoitukset Rikitripistä - 12 730 kpl
Vaihe 3	Ilmoitusaika 1.1.-31.12.2006 - 1 588 kpl joista avoimena 179 kpl - 277 kpl tutkittaessa ilmoitusta
Vaihe 4	Ilmoitusaika 1.1.-31.12.2007 - 1 581 kpl joista avoimena 369 kpl - 287 kpl tutkittaessa ilmoitusta
Vaihe 5	Ilmoitusaika 1.1.-31.12.2008 - 1 528 kpl joista avoimena 960 kpl - 232 kpl tutkittaessa ilmoitusta

- Kolmelta tarkasteluvuodelta avoimena yhteensä 1508 ilmoitusta
- Kolmelta tarkasteluvuodelta tutkittaessa -ilmoituksia yhteensä 796 kpl

Johtopäätökset:

- Vuosittainen talousrikoksista laadittujen ilmoitusten lukumäärä on hieman runsas 1 500 kpl.
- Tutkittaessa -ilmoituksia kirjataan vuosittain noin 250 kpl.
- Tutkittaessa -ilmoitusten määrästä voidaan karkeasti arvioida, että juttukokonaisuuksia on pystytty hoitamaan kolmena tarkasteluvuotena suurin piirtein sama määrä, joskin pientä laskua vuoden 2008 osalta todettavissa.
- Poliisin ”tutkintaputki” nykyresursseilla vetää ilmeisesti noin 1000- 1500 ilmoitusta vuodessa, koska avoimena olevien juttujen määrä on koko ajan nousussa.
- Tutkintaa odottamassa on siis noin 1,5 vuoden työmäärä.

4. Verottajaan kohdistuneet rikokset

Edellä olevia kokonaistuloksia seulottiin lisäämällä hakusanaksi ”verovirasto”. Tarkoituksena oli saada esiin sellaiset ilmoitukset, joissa jokin verovirasto on kirjattu asianomistajaksi tai muuten osaiseksi asiassa. Ilmoituksia seuloutui esiin yhteensä 1 455 kappaletta. Näistä jutuisista poimittiin esiin myös ilmoituksen tila-tieto eli se, onko ilmoitus avoimena vai päätetty.

- Vaihe 6** Hakusanalla ”verovirasto” seuloitut ilmoitusaika 1.1. - 31.12.2006
 - 637 kpl joista avoimena 66 kpl
 - 118 kpl tutkittaessa ilmoituksia
 - Tutkittaessa -ilmoituksista avoimena 3 kpl
- Vaihe 7** Hakusanalla ”verovirasto” ilmoitusaika 1.1. - 31.12.2007
 - 555 kpl joista avoimena 137 kpl
 - 64 kpl tutkittaessa ilmoituksia
 - Tutkittaessa -ilmoituksista avoimena 10 kpl
- Vaihe 8** Hakusanalla ”verovirasto” seuloitut ilmoitusaika 1.1. - 31.12.2008
 - 263 kpl joista avoimena 174 kpl
 - 36 kpl tutkittaessa juttuja
 - Tutkittaessa -ilmoituksista avoimena 23 kpl

Johtopäätökset:

- Verottajaan kohdistuneista rikoksista tehtyjen rikosilmoitusten lukumäärä on laskussa. Mitä ilmeisimmin tämä johtuu siitä, että verotarkastuksia on kohdistettu vuonna 2008 nimenomaan rakennusalaan, jossa tarkastukset helposti laajenevat ja räjähtävät käsiin. Rikosilmoitusten tekeminen on erittäin hankalaa, kun ketjuuntuviissa jutuissa tarkastustoimenpiteet on pakko rajata johonkin.
- Toisaalta tutkittaessa -ilmoitusten määrän lasku kuvaa juuri sitä, että poliisin ”tutkintaputki” on tukossa ja verottajankin jutut odottavat tutkinnanjohtajien pöydillä. Näin juttukokonaisuuksia ei saada päätökseen eikä tutkittaessa -ilmoituksia kirjaannu järjestelmään.

5. Rakennusala

Edellä olevasta hakutuloksesta (1 455 ilmoitusta) selattiin manuaalisesti esiin sellaiset ilmoitukset, jotka selkeästi liittyivät rakennusalaan eli joko talonrakennus-, maanrakennus- tai rakennusten korjaustoimintaan. Ilmoituksia tuli tässä vaiheessa esiin yhteensä 590 kpl.

Jutut aikavälillä 1.1. - 31.12.2006 yhteensä 276 kpl
 Tutkittaessa -ilmoituksia yhteensä 66 kpl

Jutut aikavälillä 1.1.2007 - 31.12.2007 yhteensä 199 kpl
 Tutkittaessa -ilmoituksia yhteensä 21 kpl

Jutut aikavälillä 1.1.2008 - 31.12.2008 yhteensä 115 kpl
 Tutkittaessa -ilmoituksia yhteensä 20 kpl

Avoimena olevien rakennusalaa koskevien ilmoitusten lukumäärää ei hakuteknisesti pystytty selvittämään.

Johtopäätökset:

- Rakennusalaa koskevien ilmoitusten lukumäärän lasku selittynee edellä jo mainitusta verotarkastusten työläydestä ja juttujen ketjuuntumisesta.

- Tutkittaessa -ilmoitusten määrän voimakas lasku ilmentänee sitä, että tutkintaa odottavista juttukokonaisuuksista on kirjattu ainoastaan ensimmäinen ilmoitus ja jatkoilmoituksia ei ole kirjattu, koska juttuja ei ole ehditty kirjaamaan.
- Osittain asia voi selittyä myös sillä, että jo tutkinnan aikana asioiden nopeuttamiseksi on jouduttu tekemään rohkeitakin ratkaisuja tutkinnan rajaamisesta mm. niin, ettei esim. rakennusalan pimeiden palkkojen saajia ole asetettu saatettu syytteeseen henkilökohtaisista veropetoksista.

6. Tulevaisuuden näkymät

Kokonaisuutena näyttää tämänkin selvityksen valossa siltä, että poliisin talousrikostutkintaputki on pahasti tukossa. Tutkintaa odottaa noin 1,5 vuoden työmäärä ilman ainoatakaan uutta juttua.

Verottajan tarkastusresurssit ovat pitkälti kiinni vaikeasti selvitettävissä ja rajattavissa rakennusalan tarkastuksissa, joissa aliurakkaketjujen katkaiseminen on vaikeaa.

Poliisin rikosilmoitusten kokonaismäärä on pysynyt suurin piirtein edellisvuosien tasolla eli runsaassa 1 500 ilmoituksessa huolimatta siitä, että verottajaa koskevien ilmoitusten lukumäärä on selvästi pienentynyt. Tästä on vedettävissä johtopäätös, että muiden kuin verottajaa koskevien poliisin tietoon tulleiden talousrikosten määrä on kasvanut. Odotettavissa on, että etenkin konkurssirikosten määrä tulee talouskriisin syvenemisen myötä entisestään kasvamaan.

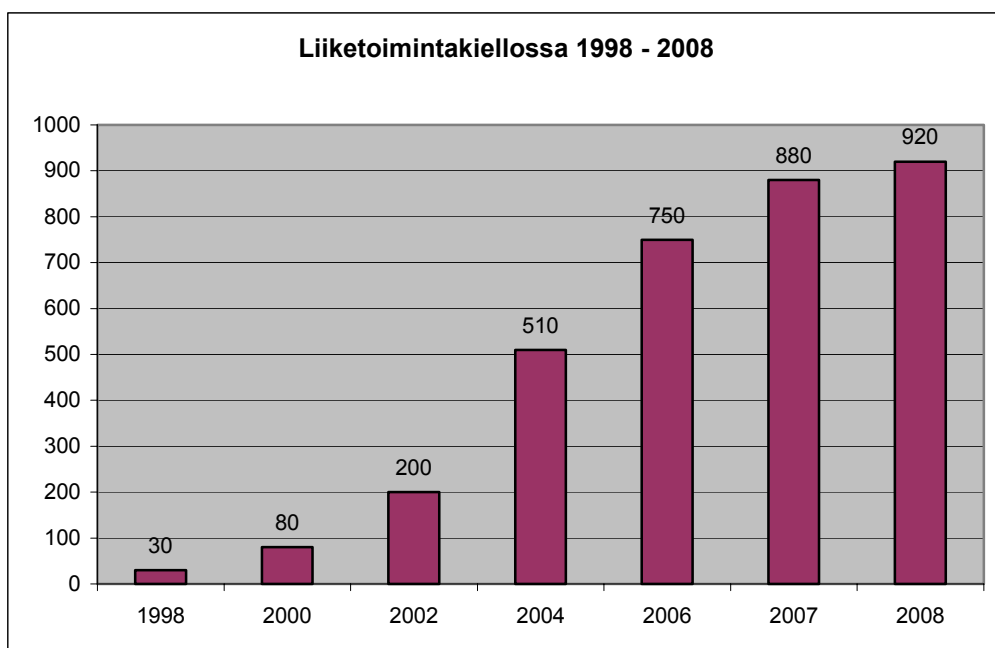
Liiketoimintakiellon valvonta

Kai Käkälä, Rikoskomisario, KRP, Liiketoimintakiellon valvonnan koordinointi

Liiketoimintakiellon noudattamisen uskottava valvonta on perusedellytys liiketoimintakieltojärjestelmän toimivuudelle ja sen rikosoikeusjärjestelmälle asetettujen tavoitteiden toteutumiselle. Liiketoimintakiellon noudattamisen tehokas valvonta on keino yritysten yhdenvertaisen kilpailuaseman turvaamiseksi sekä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi.

Laki liiketoimintakiellosta tuli voimaan vuonna 1986. Liiketoimintakiellon valvonta annettiin poliisiin velvollisuudeksi vuoden 1998 lainuudistuksen myötä. Tuolloin liiketoimintakiellossa olevia valvottavia oli vain 30, kun niitä tällä hetkellä on yli 950. Liiketoimintakielto sai sille kuuluvaa huomiota kuitenkin oikeastaan vasta vuoden 2004 jälkeen, jolloin sisäasiainministeriön ohjeistuksella yhdenmukaistettiin menettelyä kieltojen valvonnan ja liiketoimintakieltoon määräämisen edellytysten tutkinnan osalta. Käytännön valvonnasta vastaavat pääosin alueelliset talousrikosyksiköt. Periaatteena on, että jokaisella liiketoimintakieltoon määrätyllä on oma henkilökohtainen valvoja.

Vuonna 2006 käynnistettiin keskusrikospoliisissa sisäasiainministeriön ohjauksessa liiketoimintakiellon valvonnan tehostamiseen tähtäävä hanke. Sen tavoitteina on ollut mm. liiketoimintakieltoon määräämiseksi tehtyjen tutkintojen lisääntyminen, liiketoimintakiellon rikkomistapausten kiinnijäämisriskin kasvattaminen, tietoisuuden lisääminen liiketoimintakiellon valvonnan merkityksestä ja liiketoimintakiellon valvonnan mahdollisuuksien parempi hyödyntäminen.

Liiketoimintakieltoihin panostamisen ansiosta kieltoon määrättyjen määrä on kasvanut huomasti aivan viime vuosina. Vuositasolla valvottavien määrä on kasvanut noin 100:lla. Vuonna 2008 uusia liiketoimintakieltoja määrättiin 292 ja vanhoja liiketoimintakieltoja päättyi 220. Liiketoimintakiellon rikkomiset ovat myös lisääntyneet samassa suhteessa. Vuonna 2008 liiketoimintakiellon rikkomistapauksia paljastettiin 42.

Vaikka liiketoimintakieltojen valvontatyöhön on saatu hankkeen myötä lisäresursseja, ollaan tällä hetkellä siinä tilanteessa, että ministeriön valvonnalle asettamat tavoitteet kyetään täyttämään juuri ja juuri. Monilla alueilla kyetään tekemään vain välttämättömät toimet. On tärkeää, että luotu ainutlaatuinen valvontajärjestelmä pystytään ylläpitämään. Valvottavien määrän edelleen lisääntyessä tulevaisuudessa onkin pohdittava tehokkaan valvonnan muotoja ja sitä kenen on tarkoituksenmukaista valvontaa suorittaa etenkin silloin, kun valvottavan tiedetään kuuluvan järjestäytyneeseen rikollisryhmään ja hänen epäillään syyllistyvän vakaviin rikoksiin.

Viime vuosina on ollut havaittavissa perinteisen järjestäytyneen rikollisuuden toimijoiden siirtyvän voimakkaasti talousrikosten pariin. Houkuttimena ovat suuret taloudelliset hyödyt, alhainen kiinnijäämisriski sekä saatuun hyötyyn nähden verrattain pienet tuomiot. Rikollisten toimialan laajentuessa tai rikollisen vaihtaessa kokonaan ”alaa”, tulee myös poliisin pysyä mukana muutoksessa ja kehittää uusia menetelmiä rikosten selvittämiseksi ja ennalta estämiseksi. Liiketoimintakielto on oikein suunnattuna tehokas työkalu myös liiketoimintaan suuntautuneen järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Liiketoimintakiellon valvonnan tuomaa lisäarvoa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ollaan parhaillaan selvittämässä liiketoimintakiellon tehostamishankkeessa.

3. Verohallinnon rikosasiat 2008

Marko Niemelä, ylitarkastaja, VH, Virke ja Raija Seppälä, ylitarkastaja, VH

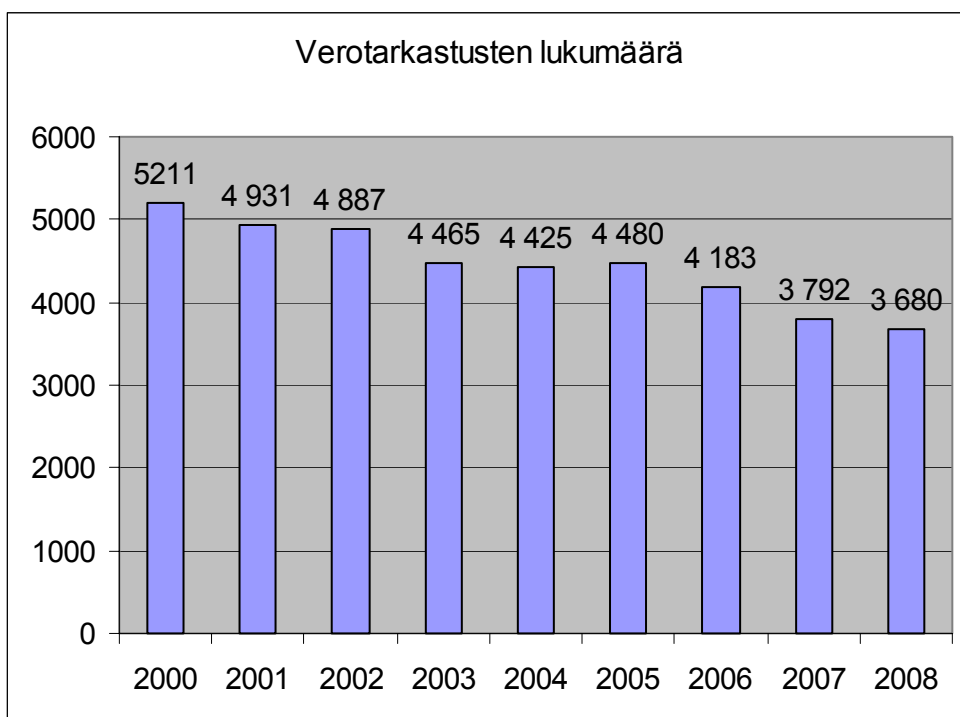
Verotarkastus

Verotarkastustoimintaa seurataan keräämällä tiedot mm. suoritettujen verotarkastusten lukumääristä ja verotarkastusten perusteella maksuunpannuista veroista sekä verotarkastusten perusteella tehdyistä rikosilmoituksista. Erikseen seurataan harmaan talouden toimijoihin kohdistuneita tarkastuksia.

Seurannan eri osioiden erilaisista lähtökohdista johtuen kokonaiskuvan muodostaminen on haastavaa. Tarkastushallinnollinen tietojärjestelmä TAHTI on ollut käytössä vuoden 2003 alusta. Se tarjoaa jo nyt aiempaa paremmat mahdollisuudet tarkastustoiminnan kattavaan ja yhtenäiseen seurantaan, mutta menettelyjä ja raportointia sekä erityisesti liittymiä Verohallinnon muihin tietojärjestelmiin kehitetään jatkuvasti.

Verotarkastusten lukumäärä

Valmistuneita verotarkastuksia seurataan vuosittain. Verotarkastusten lukumäärällä tarkoitetaan ko. tilastovuoden aikana valmistuneita eli lopullisia, tarkastushallinnon tietojärjestelmään hyväksytyksi merkittyjä verotarkastuskertomuksia. Valmistumispäivä on kertomuksen hyväksymismerkinnän päivämäärä.

Verotarkastusten määrä on 2000-luvulla ollut selvässä laskussa. Vuoden 2000 yli 5.000 verotarkastuksesta määrä on laskenut vuonna 2008 alimmaksi koko 2000-luvulla, 3.680 valmistuneeseen verotarkastukseen.

Harmaan talouden tarkastukset

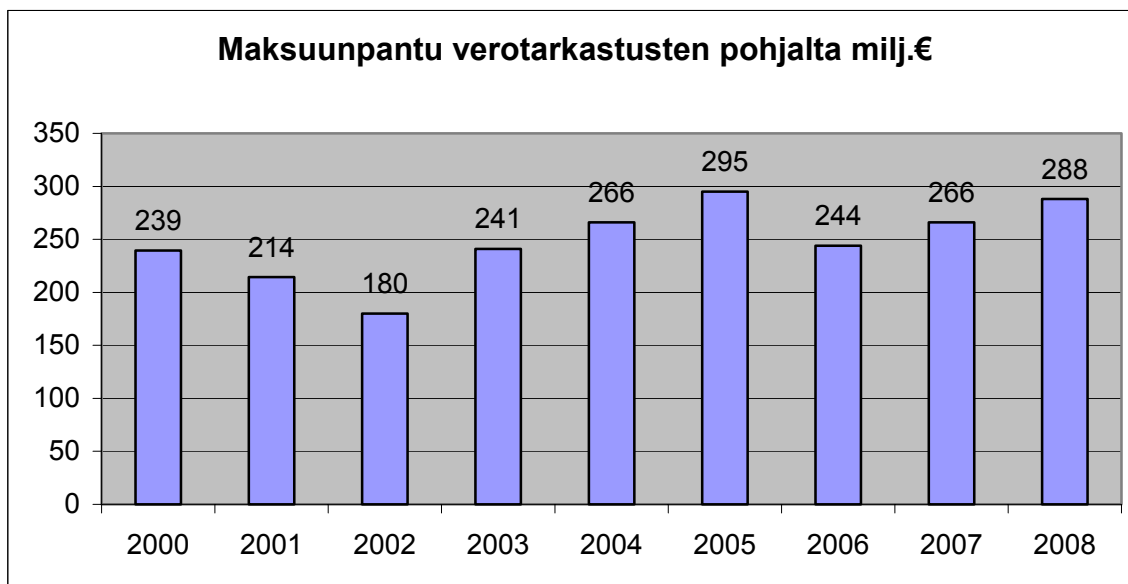
Vuosittain on tehty n. 800 ns. harmaan talouden verotarkastusta, joissa on paljastunut puuttuvia tuloja, mustia palkkoja ja kuittikauppaa.

2004	2005	2006	2007	2008
863	808	743	807	821

Harmaan talouden tarkastusten määrä on viimeisenä kahtena vuonna hieman kohonnut verotarkastusten kokonaismäärän pienenemisestä huolimatta.

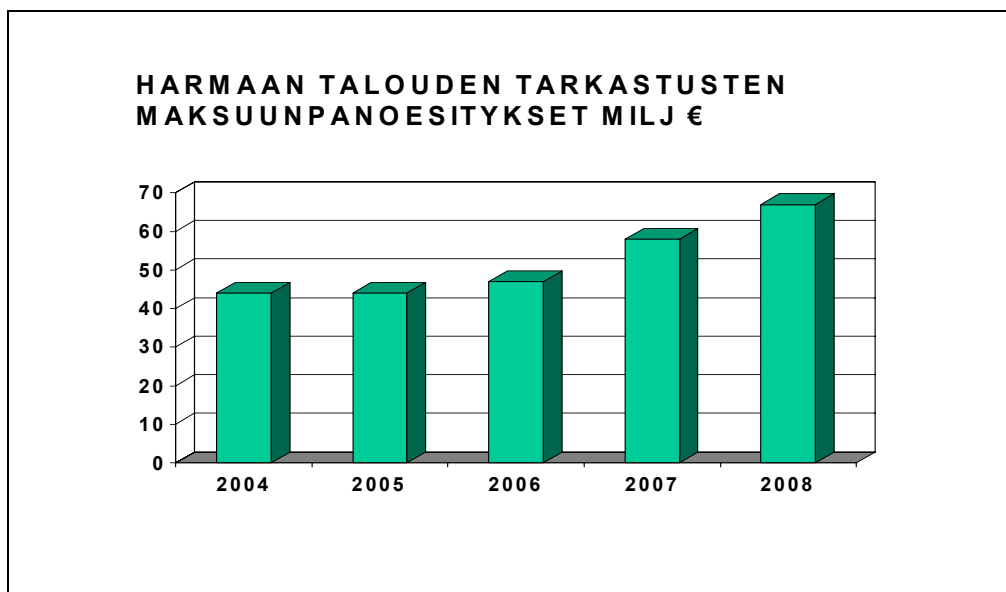
Maksuunpantujen verojen määrä

Tarkastusten perusteella tehtyjen maksuunpanojen euromääriä seurataan maksuunpanovuoden mukaan. Tiedot saadaan vuosittain Verohallinnon maksuunpanotiedoista. Tietyin vuoden maksuunpanot koskevat siten tarkastuskertomuksia, jotka ovat valmistuneet saman tai edellisen vuoden aikana, joten niitä ei voi tilastoissa suoraan kohdistaa juuri tietyille kertomuksille. Maksuunpantujen verojen lisäksi verotarkastustoiminnalla on muitakin tuloksia kuten avoimeen verokauteen kohdistuvia lisäyksiä, aiheettomien palautusten estämistä, ohjausta ja epäterveen toiminnan katkaisemista.

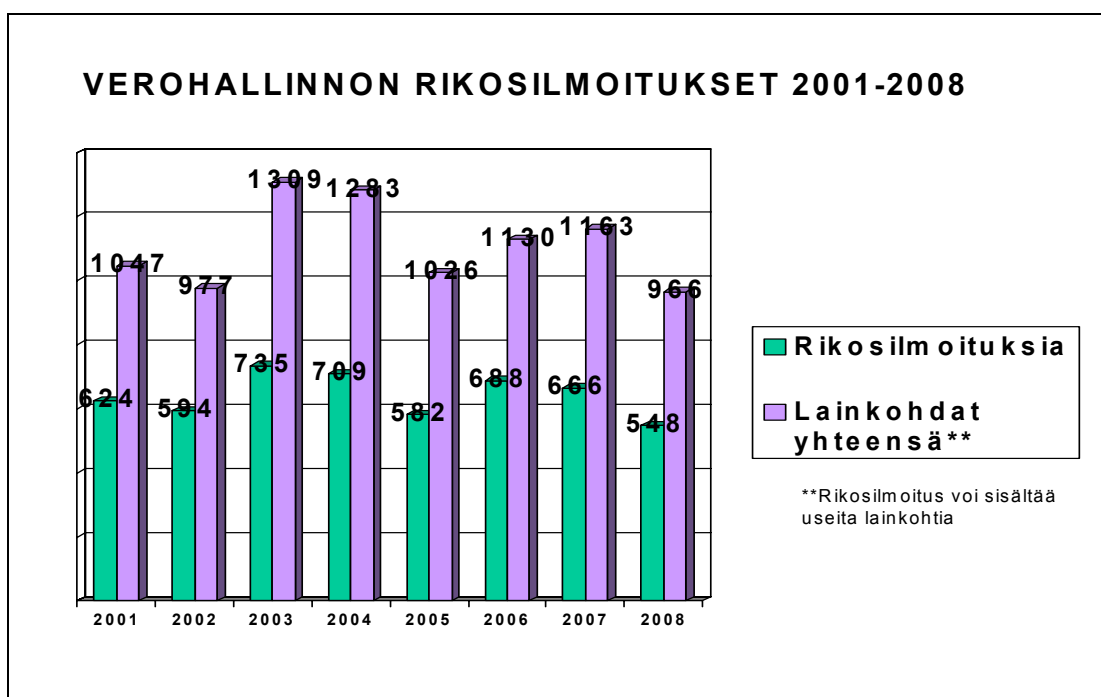
Verotarkastusten perusteella maksuunpannut verot eivät ole seuranneet verotarkastusten määrää, vaan ovat hieman kohonneet viimeisinä vuosina.

Myös harmaan talouden verotarkastuskertomusten sisältämiä maksuunpanoesityksiä seurataan vuositasolla.

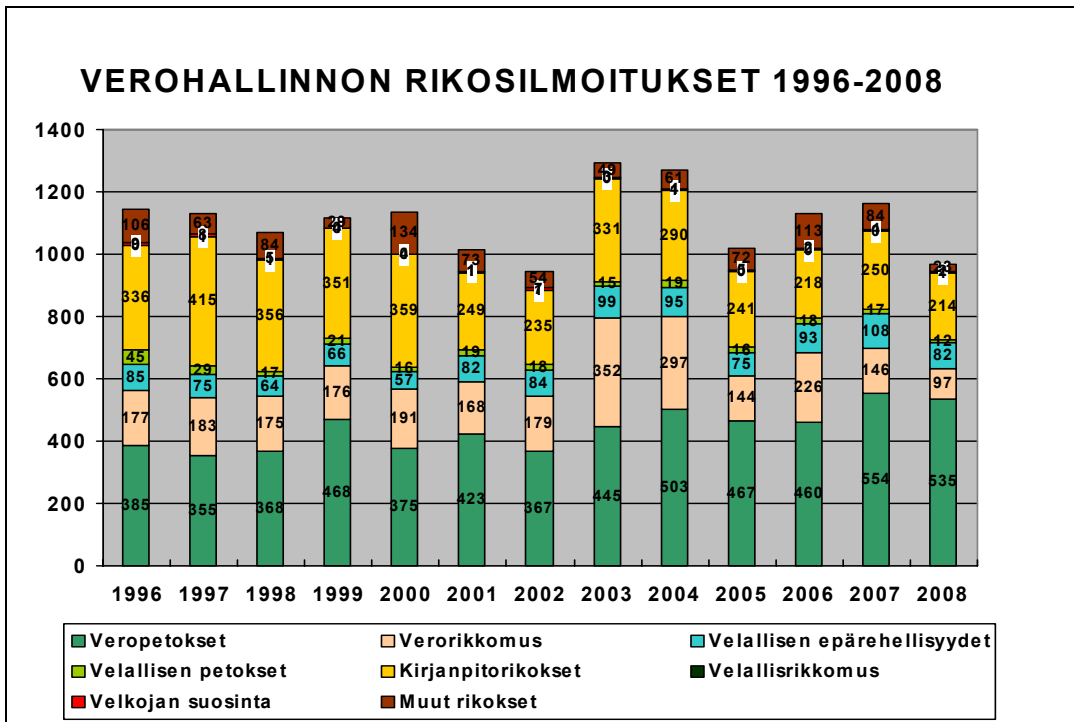
Harmaan talouden verotarkastuskertomusten maksuunpanoesitykset ovat vuonna 2008 kasvaneet selvästi vuosien 2004 - 2007 tasosta.

Verohallinnon rikosilmoitukset

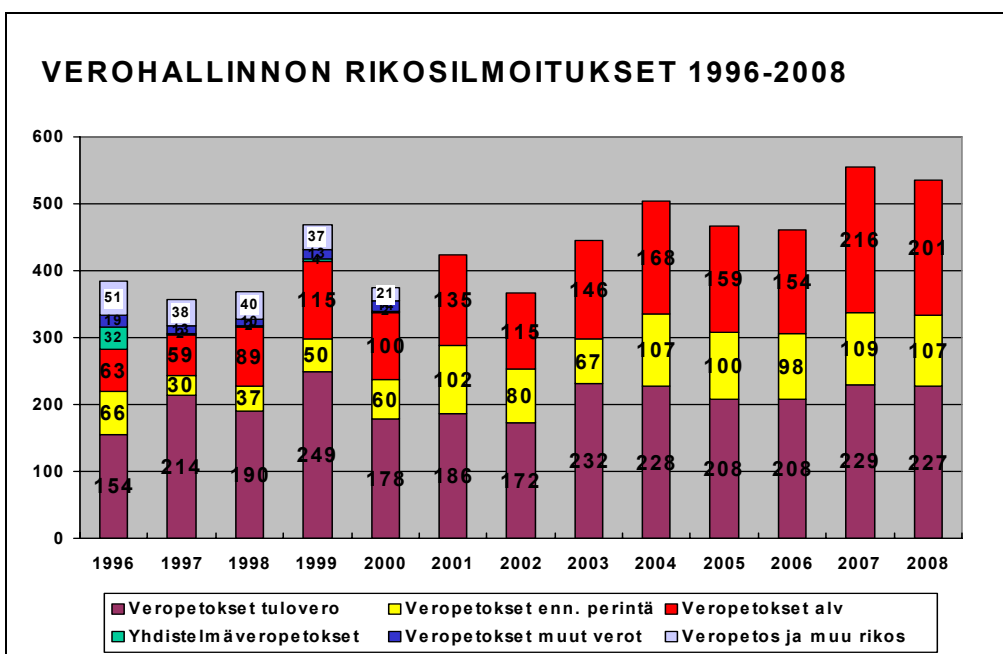

Verohallinnon rikosilmoituksia tilastoidaan sekä rikosilmoitusten lukumäärän että myös rikosilmoitusten sisältämien rikosnimikkeiden lukumäärän perusteella. Yksi rikosilmoitus sisältää yleensä keskimäärin noin kaksi rikosnimikettä.

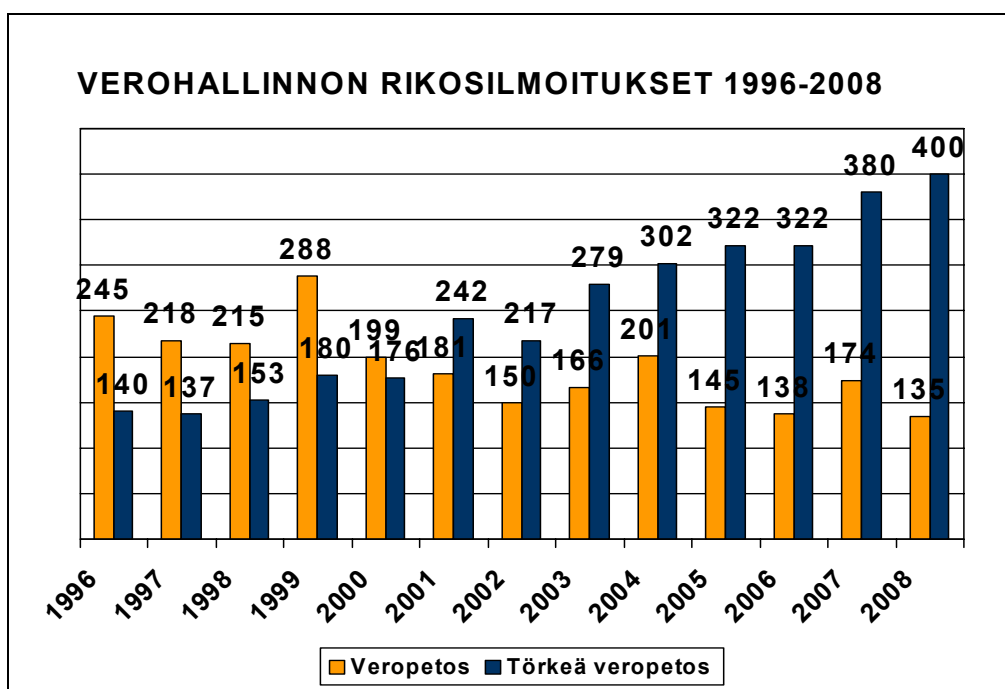
Verohallinnon rikosilmoitukset sekä niiden sisältämien rikosnimikkeiden määrä on selvästi laskenut vuosien 2005 - 2007 tasolta.

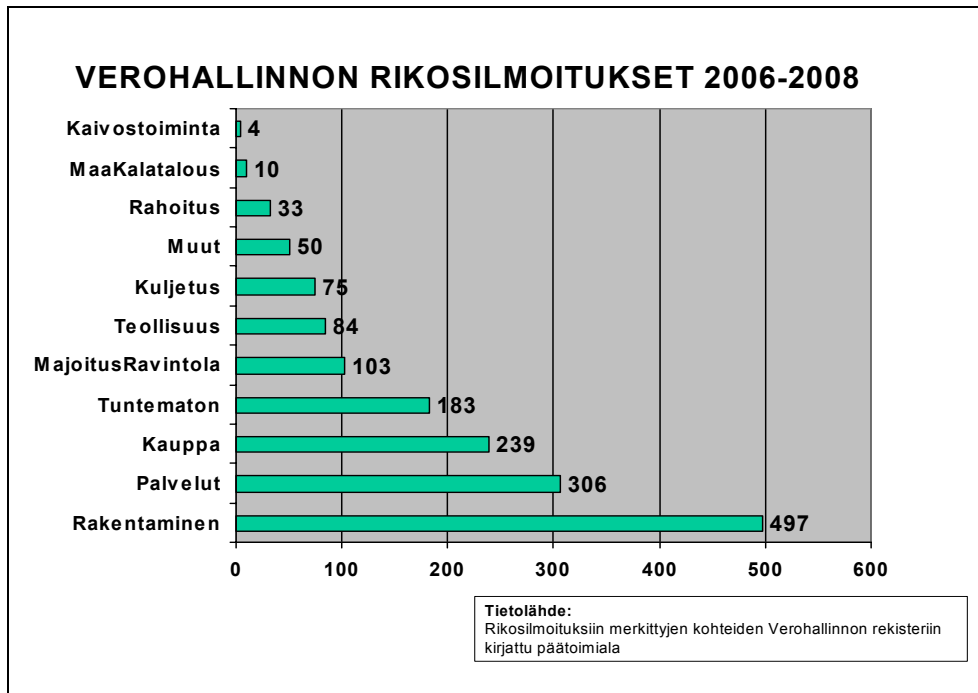
Valtaosa Verohallinnon tekemistä rikosilmoituksista liittyy verorikoksiin eli veropetokseen tai verorikkomukseen. Verohallinto tekee rikosilmoituksen kirjanpitorikoksesta yleensä samanlaisesti veropetoksen kanssa. Vaikka rikosilmoitusten kokonaismäärä on vuonna 2008 selvästi laskenut aikaisempien vuosien tasolta, ovat veropetoksista tehdyt rikosilmoitukset pysyneet kutakuinkin samalla tasolla. Rikosilmoituksista selvimmän ovat laskeneet verorikkomusta ja kirjanpitorikoksia koskevat rikosilmoitukset sekä muita rikoksia koskevat rikosilmoitukset.

Veropetoksista tehdyissä rikosilmoituksissa tuloveropetosten (yhteisöjen tulovero ja henkilöiden tuloverotus) suhteellinen osuus on aikaisemmin ollut vahva, mutta viime aikoina arvonnäköveropetosten ja ennakkoperinnän veropetosten osuus on ollut selvästi nousussa.

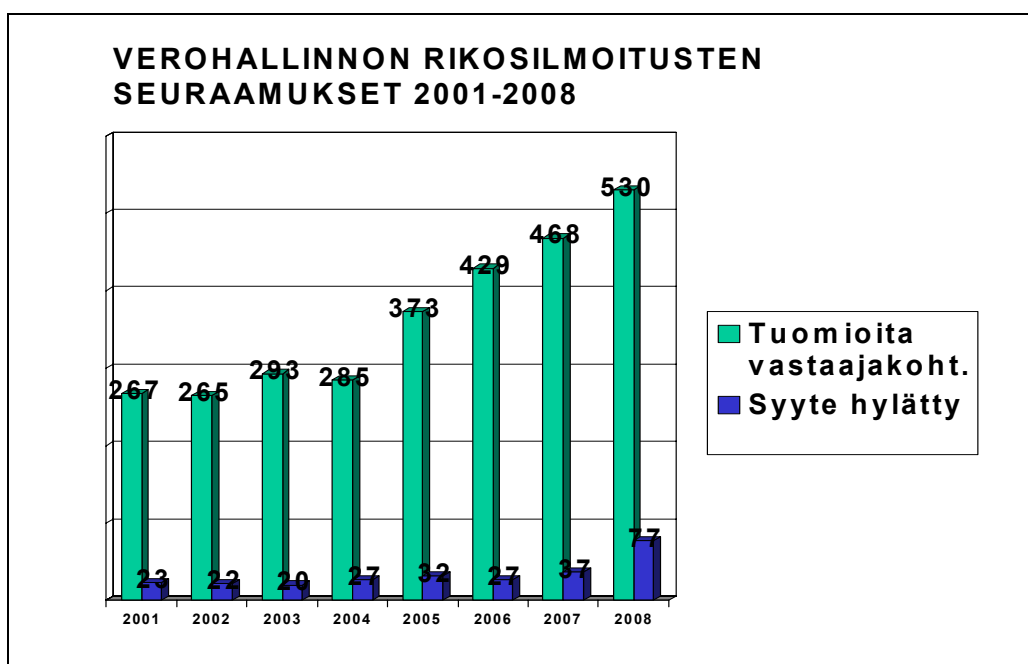

Törkeiden veropetosten osuus Verohallinnon veropetoksista tehdyissä rikosilmoituksissa on selvästi ohittanut tavallisesta veropetoksesta tehdyt rikosilmoitukset. Trendi on jatkunut ja voimistunut läpi koko 2000-luvun. Tälle voidaan esittää ainakin neljä erilaista syytä: 1) törkeän veropetoksen euromääräinen raja ei ole muuttunut samassa suhteessa, kuin rahan arvo on kehittynyt viime aikoina (erityisesti euroaikaan siirryttäessä), 2) viimeaikainen tekojen yksiköinti on muuttunut siten, että usean eri verolajin veropetoksesta on siirrytty yhteen monen verolajin veropetokseen, 3) vuonna 1998 tuli voimaan uusi passiivinen veropetos, joka faktisesti toi rangaistavien tekojen piiriin sellaisia tekoja, jotka aiemmin jäivät rankaisematta ja jotka nykyään selvästi nostavat vältettyjen verojen määrää ja samalla kvalifiointiarviointia veropetosteissa. Yhtenä tekijänä voidaan pitää myös poliisin talousrikostutkinnan työruuhkaa, joka on tosiasiassa vaikuttanut siihen, että Verohallinto on jättänyt vähäisimmistä teoista rikosilmoituksia tekemättä. 4) Perusteluna törkeän tekemuodon yleistymiselle Verohallinnon rikosilmoituksissa voidaan pitää myös Verohallinnon valvontatoiminnan keskittymistä entistä vakavampaan verorikollisuuteen.

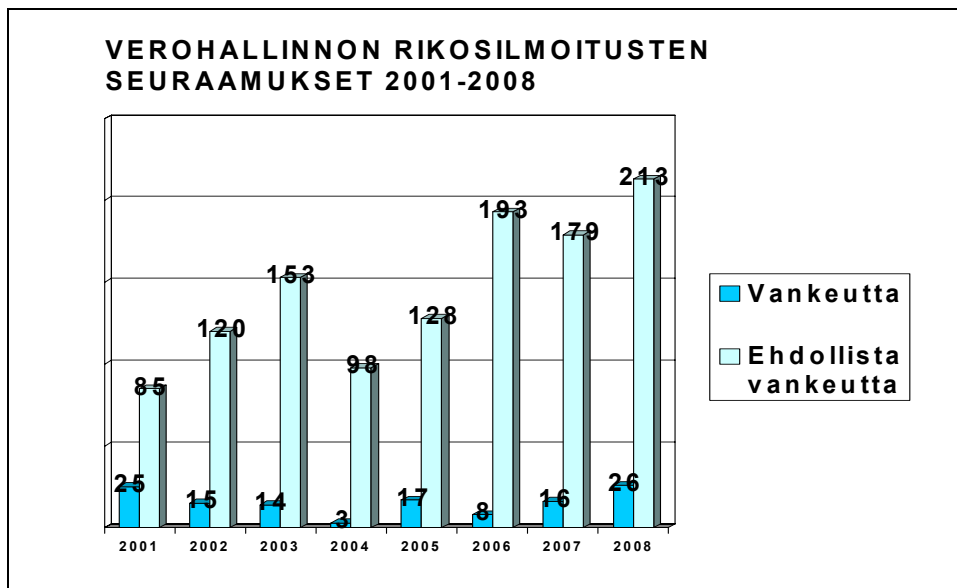
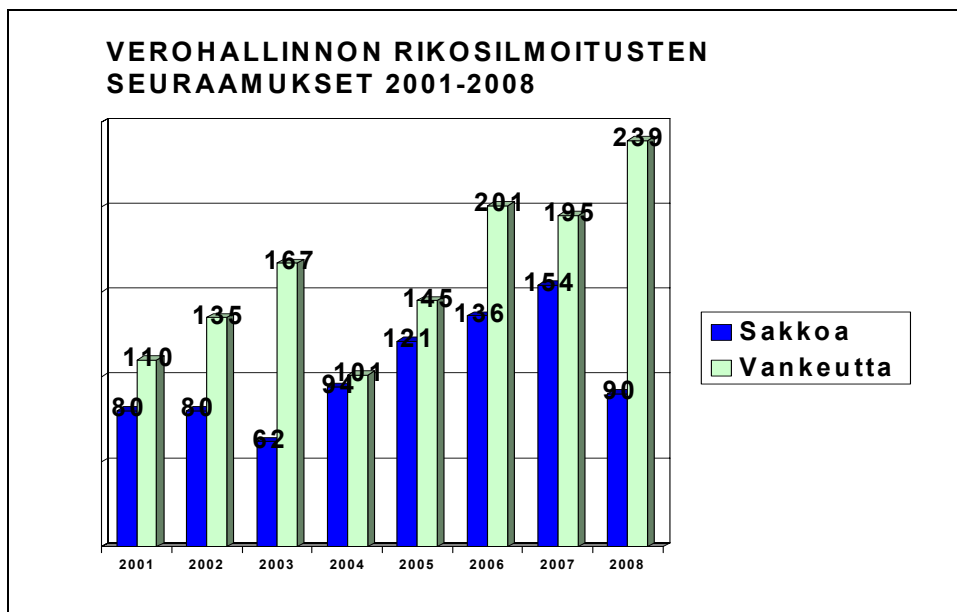

Verohallinnon rikosilmoituksia on tarkasteltu myös niiden kohteiden ilmoitetun päätoimialan perusteella. Selvästi suurin rikosilmoitusten kohteena ollut toimiala kolmen viimeisen vuoden aikana on ollut rakentaminen, johon on kohdistunut noin 500, eli noin kolmannes tehdyistä rikosilmoituksista. Tilasto kuvaa erityisesti sitä, mille toimialoille viime vuosina on kohdistettu valvontatoimenpiteitä. Rakennusalan suuret luvut selittyvät ainakin osittain vuonna 2007 käynnistyneellä Rakennusalan tarkastushankkeella.

Rikosilmoitusten seuraamukset

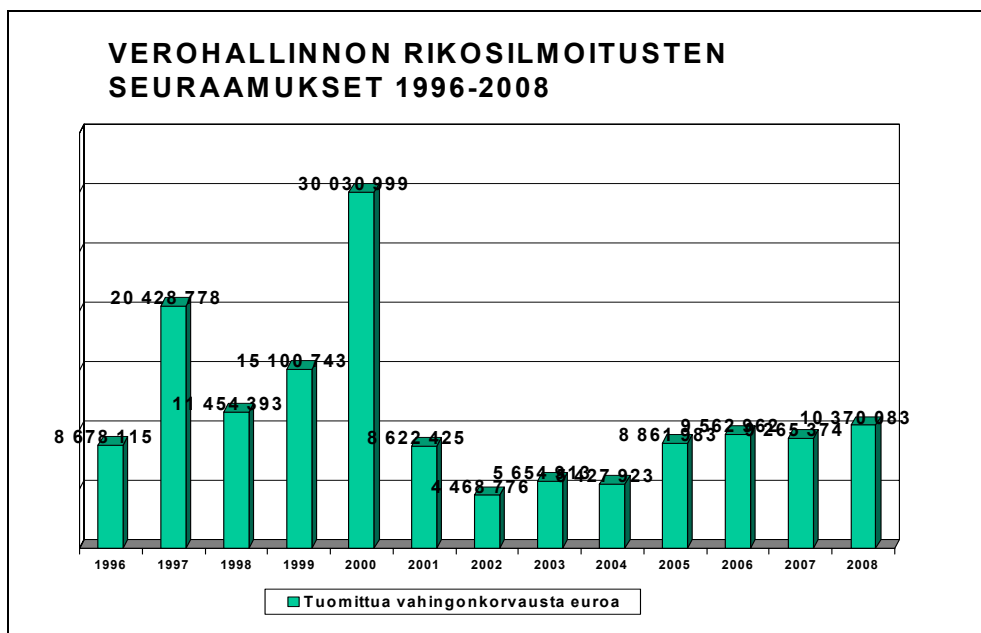
Tilasto osoittaa kaikissa rikostuomioistuimissa lainvoimaisesti päätettyjen juttujen (joista Verohallinto on tehnyt rikosilmoituksen taikka joissa se on ollut asianomistajana) määrän vastaa- jakohtaisesti kunakin vuonna. Tuomioiden määrä korreloi muutaman vuoden viiveellä tehty- jen rikosilmoitusten määrään. Tuomioiden määrä on ollut selvässä kasvussa viimeiset neljä vuotta, joka ainakin osittain selittyy vuosien 2003 ja 2004 suuremmilla rikosilmoitusmäärillä. Erityisesti hovioikeuksissa tuomittujen juttujen määrä on noussut vuonna 2008. Hylättyjen syytteiden määrä on myös kaksinkertaistunut vuonna 2008.

Tilasto osoittaa rikosoikeudellisia seuraamuslajeja jutuissa, joissa Verohallinto on tehnyt rikosilmoituksen, taikka joissa Verohallinto on ollut asianomistajana ja jotka on lainvoimaisesti päätetty. Taulukosta eivät ilmene tuomiot, jotka ovat joiltain osin auki valitusasteissa.

Sakkorangaistus on yleisin seuraamus verorikkomuksesta ja ehdollinen vankeustuomio verotoksesta. Vuonna 2008 tuomittujen sakkorangaistusten määrä on laskenut huomattavasti.

Vankeusrangaistusten määrä on sen sijaan huomattavasti noussut. Ehdottomien vankeusrangaistusten määrä on läpi 2000-luvun ollut suhteellisen pieni vaikkakin niiden määrä on vuonna 2008 lähes kaksinkertaistunut edellisiin vuosiin verrattuna.

Rikosjutuissa tuomittujen vahingonkorvausten määrä on tilaston mukaan vaihdellut suuresti eri vuosina. Yksittäiset suuret vahingonkorvaustuomiot vaikuttavat tuomitun vahingonkorvauksen määrän tilastoihin enemmän kuin muihin Verohallinnon rikostilastoihin. Tuomittujen vahingonkorvausten määrä on viime vuosina pysytellyt 9 ja 10 miljoonan euron välillä.

4. Rakennusalan harmaa talous ja talousrikollisuus – mahdollisuuksia toimialan ongelmien pienentämiseksi

Janne Marttinen, projektipäällikkö, Virke

Yhteenveto rakennusalan harmaasta taloudesta ja talousrikollisuudesta:

Harmaan talouden määrä on kasvanut viime vuosina ja aiheuttaa rakennusalalla 400 - 500 m€:n vuotuiset vahingot.

Rakennusalan toimijoista 35 % on verovelkaisia. Rakennusalalla on viimeisen viiden vuoden aikana jäänyt maksamatta veroja yli 600 m€ ja kolmena viime vuotena yhteensä yli 400m€.

Ulkomaisen työvoiman määrä on lähetettyjen työntekijöiden takia noussut voimakkaasti. Tähän liittyy verotusongelmien lisäksi sosiaalivakuuttamiseen ja työturvallisuuteen liittyviä laiminlyöntejä.

Taloudellinen laskusuhdanne tarkoittaa harmaan talouden ja talousrikollisuuden lisääntymistä ja vaikeuttaa rehellisen yrityksen asemaa ja tervettä kilpailua.

Harmaan talouden toimijat osaavat kiertää verovastuut ja tilaajan selvitysvelvollisuuteen liittyvät velvollisuudet kertakäyttöyrityksien avulla.

Poliisi, syyttäjät ja tuomioistuimet ovat tukkeutuneet pahoin talousrikoksien aiheuttamasta työtaakasta. Tämä tarkoittaa juttujen priorisointipakkoa ja niiden läpivirtauksen heikkenemistä. Pääsääntöisesti pimeät työntekijät rajataan rikosprosessin ulkopuolelle, eikä heidän tekemiä omia veropetoksia tai sosiaalisten etuuksien väärinkäytöksiä ole mahdollisuuksia tutkia.

1. Rakennusalan harmaan talouden määrä kasvoi v. 2007

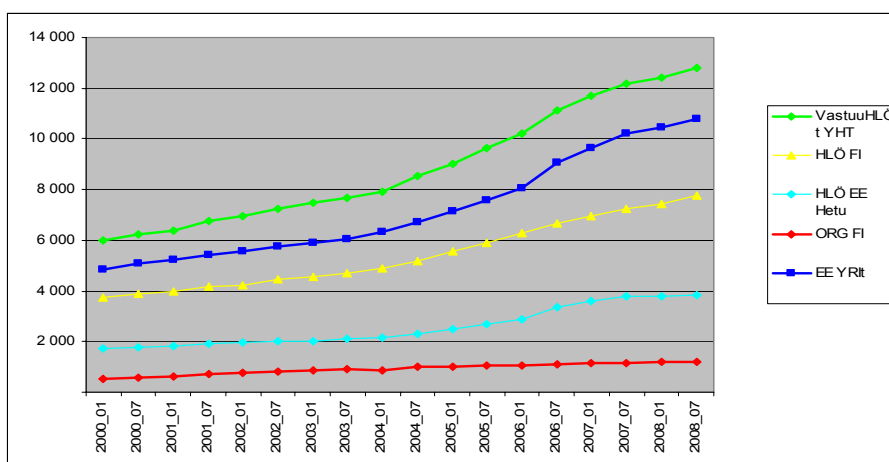
Viimeisimpien tutkimustulosten mukaan kotimaisen harmaan talouden määrä kääntyi rakennusalalla nousuun v. 2007 ja salattujen työtulojen arvo rakennusalalla oli yli 500 m€. Veronmenetykset salattujen työtulojen osalta ovat suuruusluokaltaan n. 150 m€. Harmaa talous vaikuttaa myös muiden lakisääteisten velvoitteiden hoitamiseen, kuten sosiaalivakuuttamiseen, jonka tappiot on laskettavissa salatuista työtuloista n.125 m€:n suuruisiksi. Henkilötyövuosiksi laskettuna piilotyöllisyys v. 2007 oli 15.000 - 16.000 henkilötyövuotta, joka vastaa 9 % rakentamisen työvoimasta ja 5 % rakennusalan tuotannosta. Työntekijöiden piilotalous on vain osa harmaan talouden määrästä, jonka lisäksi tulee laskea yrittäjien pimeät tulot ja niistä maksamattomat verot.

2. Ulkomaisen työvoiman määrä on kasvanut ripeästi v. 2007

Ulkomainen työvoima muodosti arviolta 20 % rakennustyömaiden kokonaistyötunneista v. 2007. Rakennusteollisuuden, Rakennusliiton ja työsuojeluhallinnon havainnot vahvistavat käsitystä ulkomaisen työvoiman ripeästä kasvusta. Ulkomaisen rakennustyövoiman määrä nousi v. 2007 30.000 henkilötyövuoteen, kun se edellisellä vuonna oli 20.000 htv. Ulkomainen työvoima tulee pääosin Virosta, Puolasta ja muista Itä - Euroopan maista. Viranomaisvalvonnan tulosten mukaan lähetettyjen työntekijöiden työsuhteen ehdot ovat puutteellisia palkkauksen, työterveyshuollon ja sosiaalivakuuttamisen osalta ja tapauksiin epäillään liittyvän myös kiskonnan kaltaista työsyryntää.

3. Osalla ulkomaisista toimijoista on suomalaistausta, ulosottovelkaa ja liiketoimintakielto Suomessa

Osalla Suomen rakennusmarkkinoilla toimivista ulkomaalaisista yrityksistä on suomalaiskytkentä. Viron EU -jäsenyyden jälkeen on suomalaisten toiminta kaksinkertaistunut. Virken selvityksen perusteella kesäkuussa 2008 oli Viron kaupparekisterissä noin 12.800 vastuuhenkilöä, joilla on suomalainen tausta. Näillä vastuuhenkilöillä oli yritysytteiksi yhteensä 10.806 virolaiseen yritykseen.

Vastuuhenkilöistä 87 suomalaisella oli voimassa oleva Suomen liiketoimintakielto ja heillä oli vastuuosuus 101:n virolaisyritykseen. Lisäksi tunnistettiin 51 aiemmin liiketoimintakiellossa ollutta, jotka ovat toimineet virolaisissa yhtiöissä. Viron suomalaisista vastuuhenkilöistä oli tammikuussa 2009 ulosotossa esteellisiä 802 (6,3 %) Virolaisyritysten vastuuhenkilöistä oli verovelkaisia n. 2.000 henkilöä ja 135 yritystä. Velallisten yhteenlaskettu verovelka ylitti 76,9 m€. Yli 15.000€ verovelkaa oli 614 vastuuhenkilöllä, eli 4,8 prosentilla. Suomen kaupparekisterin vastaavat häiriöluvut olivat merkittävästi pienempiä.

Virolaisten yritysten perustamisen motiivina näyttää vahvasti olevan Suomessa langetettu liiketoimintakielto, ulosottovelat ja niiden seurauksena syntyneet esteellisyystilanteet sekä vastuuhenkilöiden verovelkaantuminen.

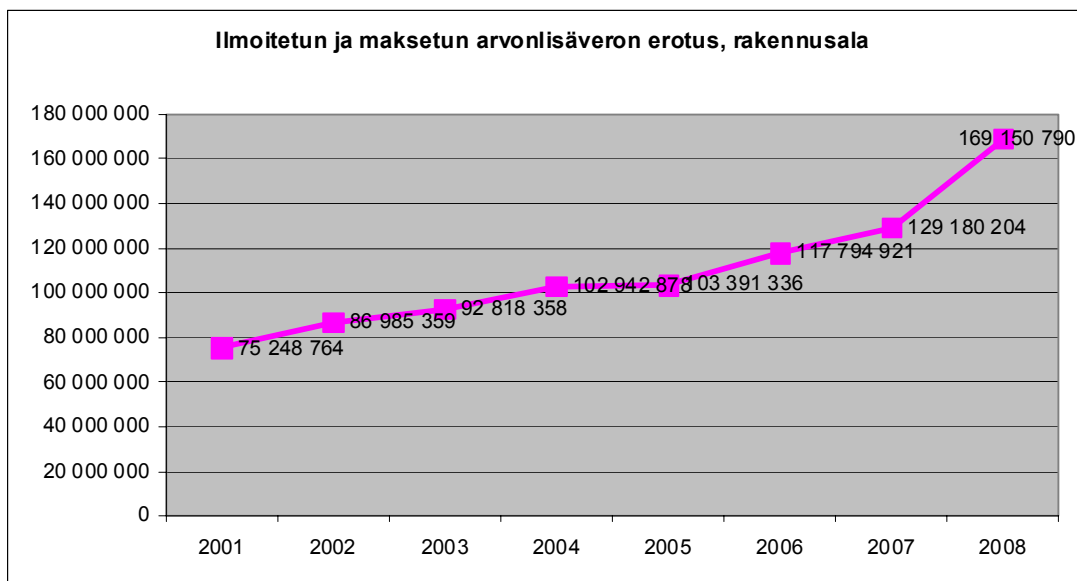
4. Rakennusalan verovelkojen kehitys

Marraskuussa 2008 Suomessa oli 58.474 rakennusalan toimijaa. Verovelkaisia toimijoita tammikuussa 2009 oli 20.904 kpl eli n. 35 % rakennusalan toimijoista. Virke:n tietovarastojen mukaan viimeisen viiden vuoden aikana on jäänyt maksamatta veroja yli 600 m€ ja kolmena viime vuotena yhteensä yli 400m€. Verovelat ovat syntyneet aikana, jolloin toimialalla on ollut noususuhdanne. Suurin osa verovelasta syntyy pienissä urakkaketjun häntäpäissä olevissa yrityksissä, jotka työllistävät alle 3 henkilöä. On arvioitava, että verovelkojen määrä tulee lisääntymään merkittävästi laskevan taloussuhdanteen seurauksena.

5. Rakennusalan maksamaton ALV

Rakennusalan maksamattoman ALV:n määrä on kasvanut vuosittain vuodesta 2001 alkaen. Vuoden 2008 tietojen mukaan maksamaton ALV oli marraskuussa peräti 169 m€.²

² Ilmoitetun ja maksetun alv:n erotus, kun koko vuoden alv on positiivinen. Arvioverotukset eivät ole luvuissa mukana.

6. Rakennusalan erityyppisistä häiriöistä ja riskiluokista

Marraskuun 2008 tilanteen mukaan rakennusalan toimijoista noin 12.000 kuului verohallinnon kahteen korkeimpaan riskiluokkaan. Näistä suuren riskin yrityksiä, joilla on yli 15.000 € verovelkaa tai luottotietoyhtiöiden korkeimmat riskiluokitukset, oli 7.118 kpl. Rakennusosalalle on viimeisen kahden vuoden aikana perustettu n. 10.000 uutta yritystä. Uusista rakennusalan yrityksistä n. 20-40 % on perustettu jatkamaan aikaisemmin maksuhäiriöihin tai verovelkoihin kaatunutta liiketoimintaa ja lyhyen elinkaaren yritysten osuus on pysynyt korkeana.

Rakennusalan häiriöt eivät ilmene pelkästään verotukseen liittyen. Myös työsuojeluhallinto tekee havaintoja laiminlyönneistä. Työsuojeluhallinnon v. 2008 valvontatilastojen mukaan rakennustyömaiden tunnistekortit puuttuivat 1/3 tarkastetuista työmaista ja kulkulupakäytänteet eivät olleet kunnossa 30 % osalta. Samoin tilaajavastuulain edellyttämät selvitykset eivät olleet kunnossa 60 % osalta tarkastetuista kohteista. Vuonna 2008 tilaajavastuulain valvonta, tunnistekorttien valvonta ja kulkulupakäytänteiden valvonta suurelta osin kohdistui suuriin Oyj - tason rakennusalan toimijoihin. Lisäksi Rakennusliitto voi saartaa työmaita, mikäli työntekijöille ei makseta työehtosopimuksen mukaisia palkkoja tai asiat ovat työsuojelunäkökulmasta heikosti hoidettu. Saartoja tapahtuu useita kymmeniä vuosittain pelkästään pääkaupunkiseudulla.

7. Rikosoikeudelliset keinot ovat käytössä jo täysimääräisesti

Poliisin talousrikostutkinnan ja talousrikossyyttäjien työ koostuu merkittävältä osin rakennusalan talousrikoksista. Syyttäjälaitos on arvioinut, että pelkästään rakennusalan kuittikauppajuttujen vieminen rikosprosessiin työllistää merkittävältä osin Suomen talousrikossyyttäjät. Poliisin talousrikostutkinnan osalta on arvioitu kuittikauppaan liittyvien verorikosten vievän puolet tutkintavoimasta.³ Rakennusalan talousrikokset ovat suuri ja resursseja kuluttava haaste myös tuomioistuinlaitokselle ja verohallinnolle. Koko käsittelyprosessi on tällä hetkellä ylityöllistetty rakennusalan talousrikosten takia ja juttujen läpivirtaus on heikkenemässä, joka näkyy kä-

³ Poliisiammattikorkeakoulussa on meneillään tutkimus, jossa selvitetään ns. "kuittikauppajuttujen" aiheuttamat kustannukset yhteiskunnalle. Tutkimus valmistuu vuoden 2009 aikana.

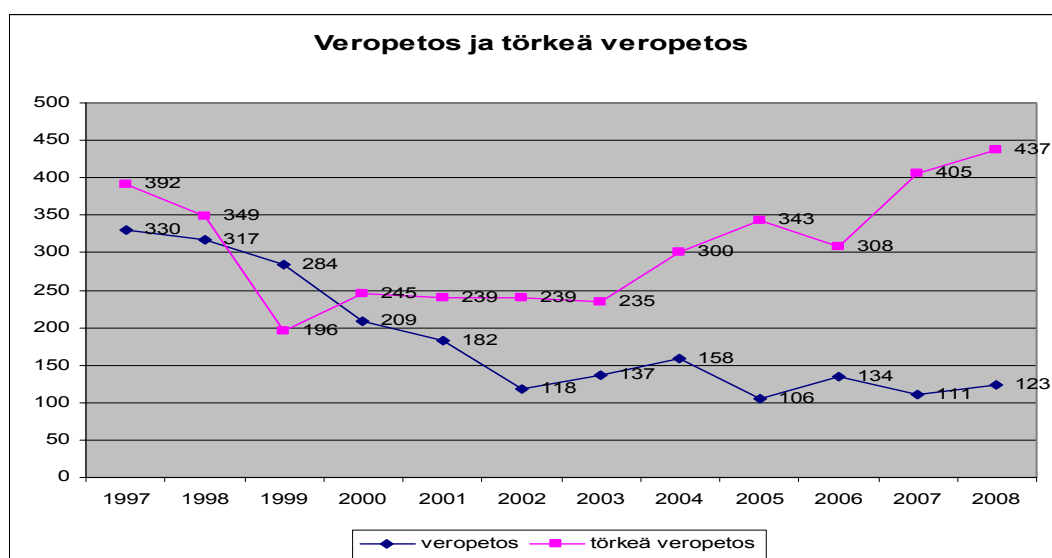
sittelyaikojen pitkittymisessä. Osa Suomelle rikosprosessien pitkän keston johdosta langettuista tuomioista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa (n. 30 kpl) johtuu talousrikosten pitkistä käsittelyajoista.

Resurssien riittämättömyys johtaa talousrikosjuttujen osalta helposti siihen, että ainoastaan rikoksen päätekijöiden ja avunantajien rikokset on mahdollista tutkia. Pimeää palkkaa saaneet työntekijät pääsevät lähes poikkeuksetta rikosoikeudellisesta vastuusta sekä oman veropetoksensa että mahdollisten sosiaalietuuksien väärinkäytösten osalta ja tämän seurauksena preventiivinen vaikutus jää heikoksi.

Ulkomaisten toimijoiden osalta mahdollisuudet rikosoikeudellisten keinojen käyttämiseksi ovat vähäisiä, usein epäselvän ja tulkinnanvaraisen verolainsäädännön takia. Ongelmalliseksi koetaan ulkomaisten yritysten suomalaisista poikkeavat lakisääteiset velvollisuudet. Myös kiinteän liiketoimipaikan tulkinnanvarainen määrittely sekä lähetettyjä työntekijöitä koskevat verolainsäädännön heikkoudet eivät mahdollista rikosoikeudellisten keinojen tehokasta käyttöä.

8. Poliisin tutkintatilanteesta

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmän mukaan Suomessa on vireillä n. 1.500 talousrikosjuttua. Talousrikoksista n. 50-60 % liittyy verorikoksiin. Tyypillinen talousrikos on törkeä veropetos ja törkeä kirjanpitorikos. Suurin osa vuonna 2007 ja 2008 rikosilmoitusjärjestelmään kirjatuista rakennusalan rikosilmoituksista on edelleen avoinna esitutkinnassa. Tutkittavista talousrikoksista ja erityisesti rakennusalan verorikoksista on yleisenä havaintoja se, että törkeiden veropetosten ja törkeiden kirjanpitorikosten määrä on koko 2000-luvulla ollut kasvava. Tämä kertoo talousrikosten vakavuusasteen kasvusta ja niiden selvittämisen vaikeutumisesta. Oheisesta kuvioista näkyy törkeiden veropetosten määrän kehitys.

Heikentyvä taloussuhdanne vaikuttaa talousrikollisuuden ilmenemismuotoihin. Jo nyt on nähtävissä konkurssien ja sen myötä konkurssirikosten määrän kasvu. Kasvava määrä konkurssirikoksia tarkoittanee poliisille vaikeaa priorisointiongelmaa jo tutkintaa odottavien verorikosjuttujen ja uusien velallisten rikosten tutkinnan välillä.

9. Järjestäytynyt rikollisuus

Järjestäytyneen rikollisuuden kytkennät talousrikollisuuteen ovat kasvaneet viimeisten vuosien aikana. Vuosina 2007 ja 2008 talousrikoskytkentöjä oli noin neljänneksessä järjestäytyneeksi rikollisuudeksi määritellyistä jutuista. Järjestäytyneen rikollisuuden siirtyminen laillisen elinkeinotoiminnan piiriin on kasvava ja todellinen uhka (vrt. tilasto sivulla 10).

10. Mahdollisuudet rakennusalan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi

Harmaata taloutta ja talousrikoksia tulisi torjua myös lainsäädännöllisin keinoin silloin, kun niiden aiheuttamat vahingot ylittävät yhteiskunnan kipukynnyksen etenkin, jos niiden aiheuttamia vahinkoja ei saada pelkästään valvontatoimenpitein torjuttua. Vaihtoehtona näille lainsäädäntömuutoksille on merkittävä valvontaresurssien lisääminen, jopa niiden kaksinkertaistaminen nykytilaan nähden.

Kriittisin lisäresurssien tarve kohdistuu talousrikossyyttäjien määrän lisäämiseen ja tuomioistuimien resurssien turvaamiseen. Syyttäjätyötä voisi talousrikoksien osalta kehittää siten, että pimeiden työntekijöiden osalta olisi mahdollisuus harkita rangaistusmääräyksen käyttöönottoa yhdessä aiheutetun vahingon täysimääräisen korvaamisen kanssa.

Yksi keskeinen lainsäädännöllinen keino rakennusalan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi olisi käännetyn arvonlisäveron käyttöönotto rakennusalalla. Vaikka käännetty arvonlisävero ei kaikkia rakennusalan harmaan talouden ongelmia ratkaise, heikentäisi se kuittikaupan kannattavuutta ja toisi merkittävästi lisäverokertymää valtiolle.

Nykytilanteessa Suomessa työpalveluja tarjoavat ulkomaiset yritykset pääsevät vähemmillä yhteiskunnallisilla velvoitteilla kuin kotimaiset toimijat. Terveen kilpailun ja kilpailuneutraliteetin turvaamiseksi ulkomainen yritystoiminta tulisi saattaa verotukseen liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien osalta samaan asemaan kuin kotimainen. Vastuu ulkomaisen alihankkijan tai vuokratyöyrityksen työntekijöiden palkoista toimitettavista veroista ja maksuista tulisi säätää lailla. Luontevimmin asia hoituisi säätämällä tämä velvollisuus ulkomaiselle yritykselle, yrityksen suomessa olevalle edustajalle tai työn tilaajalle.

Valvontaviranomaiset tarvitsevat lisää valtuuksia harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseen. Kiireellisimpiä uudistuksia olisi, että työsuojeluhallinnolle säädettäisiin tietojensaantioikeudet muilta viranomaisilta, kun heistä muutoinkin on tehty verotuksen ja sosiaalivaikuttamisen vartijoita tilaajavastuulain voimaantulon myötä. Verohallinnolle on esitetty vertailutietomahdollisuutta luottolaitoksiin harmaan rahan jäljittämiseksi ja Suomessa tulisi harkita Ruotsin mallin mukaisesti rahanpesutietojen käyttämistä osana harmaan talouden torjuntaa.

Rakennustoimiala voisi itse osallistua harmaan talouden talkoisiin siten, että rakennusalan toimijoille säädettäisiin velvollisuus ilmoittaa neljännesvuosittain tiedot verohallinnolle käyttämistään alihankkijoista. Asiaa helpottaisi selkeästi se, että verohallinto kehittäisi sähköisiä palveluitaan tietojen toimittamisen helpottamiseksi.

Olisi myös tärkeää tehdä lopullisia päätöksiä jo useita vuosia valmistellun Virke-projektin vakinaistamisen osalta. Projektin vakinaistamisella varmistettaisiin harmaan talouden ja talousrikollisuuden tilannekuvan ylläpitäminen sekä analyysipalveluiden tukitoiminto eri viranomaisille ja julkista tehtävää hoitaville.

5. Talousrikollisuutta koskevia julkaisuja ja artikkeleita

Viranomaisyhteistyön kehittämissuunnitelmassa on suunniteltu ja kehitetty Harmaan talouden ja talousrikostorjunnan tietojärjestelmä TAITO aihealueen tiedonhallintaan. Taito- tietojärjestelmä sisältää asiantuntijoiden valikoimia dokumentteja harmaan talouden ja talousrikostorjunnan aihealueelta.

Jokaisen tilannekuvan lopussa on luettelo talousrikollisuuteen ja harmaaseen talouteen liittyvistä uusimmista julkaisuista. Linkkien toimivuus on tarkastettu julkaisuhetkellä, mutta ne saattavat vanhentua nopeastikin. Lisätietoja saat joko dokumentin julkaisijalta tai Viranomaisyhteistyön kehittämissuunnitelmasta.

Suomen Pankin Euro & talous 1/2009 on ilmestynyt Suomen Pankin verkkopalvelussa.

Pankkikriisit, niiden synty ja kehitys sekä kriisien ratkaisukeinot ovat teemana vuoden 2009 ensimmäisessä Euro & talous –julkaisussa.

Julkaisun tarkemmat tiedot:

http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/2009/et_1_2009.htm

600 YRITYKSEN VASTUUHENKIÖ ON LIIKETOIMINTAKIELLOSSA

Liiketoimintakiellossa tällä hetkellä olevat 900 ihmistä eivät saisi olla lainkaan mukana yritystoiminnassa, mutta ovat silti vastuuhenkilöinä 600 yrityksessä. Lainsäädäntö kieltää tällaisten yritysten julkisen tukemisen sekä toiminnan julkishallinnon tai tilaajavastuulain mukaisena kumppanina. Suomen Asiakastieto Oy:n juuri avaama ilmainen verkkopalvelu www.vastuullinenyritys.fi kertoo mm. yritysten kytkökset liiketoimintakieltoihin.

Asiakastiedon tiedote sivulla:

<http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista.jsp?l1=1&T=nu&A=308>

Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet

Stockholm: Justitiedepartementet: Ds 2008:6

<http://www.regeringen.se/sb/d/9989/a/96236>

Köyhiltä rikkaille: Yritysten veronmaksu, kehitysmaat ja vastuullisuus

Simola Eeva

Niin kehitysmaat kuin Suomikin menettävät verotuloja. Niitä menetetään veropaon, verojen välttelyn ja veronkierron takia samoin kuin verosuunnittelun ja -kilpailun vuoksi.

<http://www.finnwatch.org/news/scripts/full-news.php?1233514860>

Elias Krohn kirjoittaa raportista Kansan uutisissa 06.02.2009 :

Veronkierto vie resurssit rikkaimmille

http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/veronkierto_vie_resurssit_rikkaimmille_1777706.html

Omvärlds- och hotbildsanalys 2008: Strategier mot organiserad brottslighet och brottsvinster

Ekobrottsmyndigheten, Stockholm

Julkaisu Ekobrottsmyndighetenin sivulla:

http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_____2237.aspx

Lokala åtgärder mot organiserad brottslighet Brottsförebyggande rådet, BRÅ 2009

Organiserad brottslighet – begreppet för tankarna till något skrämmande, stort och avlägset. I själva verket är den organiserade brottsligheten inte särskilt långt borta. Den finns här och nu – i lokalsamhället. Det innebär att arbetet mot den organiserade brottsligheten inte enbart bör bedrivas genom nationella och internationella handlingsplaner och insatser. Genom ökad medvetenhet, aktivitet och samverkan på den lokala nivån kan man bidra till att bekämpa och förebygga denna kriminalitet. Avsikten med idéskriften är att ge dem som arbetar mot organiserad brottslighet på lokal nivå, såväl inom kommunerna och polisen som inom det lokala näringslivet och lokala frivilligorganisationer, mer kunskap om organiserad brottslighet och åtgärder på lokal nivå.

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action=question_show&id=488&category_id=0

Den ljusskygga ekonomin: Organiserad och ekonomisk brottslighet

Alalehto Tage, Larsson Daniel 2008

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-1872>

Viranomaisyhteistyönä tehtävän rikoshyödyn jäljittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti

Sisäasianministeriö, Poliisiosasto 2008:6

19.2.2007 asetettu työryhmä selvitti viranomaisyhteistyön kehittämismahdollisuuksia rikoksella saadun hyödyn, omaisuuden tai muun turvaamistoimen kohteen jäljittämisesä, jäädyttämisesä ja pois ottamisessa. Lisäksi selvitettiin rikoshyödyn jäljitysryhmien parhaita käytäntöjä toiminnalliselta ja tulokselliselta kannalta sekä pohditaan, onko tarvetta luoda yhdenmukaista toimintamallia hallintojenvälisille rikoshyödyn jäljitysryhmille.

Työryhmän tehtävänä oli myös arvioida ja tehdä tarvittaessa ehdotus yhdenmukaisesta toimintamallista hallintojenvälisille rikoshyödyn jäljitysryhmille sekä arvioida, voidaanko rikoshyödyn jäljitystoiminnassa hyödyntää entistä paremmin PTR-toimintaa, pääkaupunkiseudun talousrikosten esikäsittely-yksikköä, viranomaisyhteistyön kehittämisprojektia ja Euroopan neuvoston päätöksellä perustettavaa kansainvälistä Carin-verkostoa.

<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PFBD/7CEEA8855BD7EE5BC2256EBC0022F58C?opendocument>

Women and White-Collar Crime

Mary Dodge, Prentice Hall 2008

Kirjan esittely Addlibris: <http://www.adlibris.com/fi/product.aspx?isbn=0131725165>

Venäjän sähkösektorin uudistus 1/2009

Mika Erkkilä, Heli Simola ja Laura Solanko

Suomen Pankki

<http://www.bof.fi/bofit/tutkimus/tutkimusjulkaisut/online/index.htm?year=2009>

Prosenttijengit: moottoripyöräkerhot ja järjestäytynyt rikollisuus Suomessa

Mölsä Mika 2009 WSOY

Helsingin Sanomien puffi kirjalle osoitteessa:

<http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Bandiititkin+pelaavat+s%C3%A4hly%C3%A4/HS20090128/SIIYO05xp2>

Optimal Law Enforcement and Welfare in the Presence of Organized Crime

Pääkkönen Jenni

Suomen Pankki

<http://www.bof.fi/bofit/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/2008/dp3008.htm>

Data Mining for Intelligence, Fraud & Criminal Detection: Advanced Analytics & Information Sharing Technologies

Christopher Westphal

Taylor & Francis Group, LLC 2008

Every organization, bureau, agency, and corporation has fundamental analytical needs that traditionally require a significant amount of data integration and resources. Whether investigating money laundering, insider trading, insurance fraud, or terrorist behaviour, the analytical processes and systems architectures are very similar.

This book reviews the commonality, framework, and infrastructures necessary to implement complex analytical systems. It addresses analytical approaches, technologies, and methodologies, as well as information sharing and how current fusion-centers are being architected.

14 projekt mot organiserad brottslighet : En analys av Polisens särskilda satsning

Malin Mälarstig, Isabel Schoultz, Lars Korsell

Raportin voit ladata Brån sivuilta, osoitteesta:

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action=question_show&id=477&category_id=1

Rikosoikeus

Lappi-Seppälä, Tapio

WSOY 2008

Rikosoikeuden perusteoksen päivitetty ja uudistettu painos sisältää kommentoidun lainsäädännön lisäksi runsaasti esimerkkejä ja oikeuskäytäntöä.

The organisation of Human Trafficking – A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland and Estonia

Malin Forsman, Lars Korsell

Brottsförebyggande rådet Brå, BRÅ rapport 2008:21

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action=question_show&id=481&category_id=0

Suomen piilotalous: Raportti Suomen piilotaloudesta 30.6.2008: Grant -sopimus 40100.2000.001-2006.398

Nurminen Raimo, Tilastokeskus

Raportissa on selvitetty Suomen kansantalouden piiriin sisältyvää piilotaloutta ja sen rahallista arvoa.

Rakennusala muuttuvassa maailmassa 2008: Muistio ulkomaisesta työpanoksesta Suomessa ja yritystoimintaan liittyvistä pelisäännöistä

Pekka Lith, 2008

Oheisen raportin tarkoituksena on esitellä Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektille viranomaislähteitä, jotka rekisteröivät tietoja Suomessa työskentelevistä ulkomaalaisista työntekijöistä. Kuvauksen kohteena on myös ajan tasalla oleva lainsäädäntö, joka määrää ulkomaisten työntekijöiden ja yritysten rekisteröinti- ja tiedonantovelvollisuudet eri tilanteissa. Lisäksi tarkastellaan ulkomaisen työvoiman määrää ja rakennetta talonrakentamisen toimialalla. Raportin liitteessä on laskelmia rakennusalan kotimaiseen työpanokseen liittyvän piilotalouden arvosta ja työllisyydestä etenkin talonrakentamisen toimialalla sekä arvioita arvonlisäverojen laiminlyönneistä.

Raportti saatavissa Virkkeeltä.

Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten : överväganden och förslag

Justitiedepartementet, Regeringskansliet : 2008, Ds 2008:38

<http://www.regeringen.se/sb/d/11188/a/115985>

Yhteystietoja

Tilannekuvan toimitus:

Erja Virta

erikoissuunnittelija

Varsinais-Suomen poliisilaitos

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

erja.virta@poliisi.fi

Lisätiedot julkaisuista

Mirja Hirvonen

informaatikko

Etelä-Suomen lääninhallitus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti

mirja.hirvonen@poliisi.fi

Tilannekuvan I/2009 kirjoittajat:

Matti Kammonen

matti.kammonen@poliisi.fi

Kai Käkälä

kai.kakela@poliisi.fi

Janne Marttinen

janne.marttinen@vero.fi

Marko Niemelä

marko.niemela@vero.fi